ੴ siqgr pRsid]
gr igAwn Aj`n sc nZI pweAw]
Aqir cwnx AigAwn ADyr{ gvieAw]

mwisk
गुरमति ज्ञान

cq-vSwK, svq nwnkSwhl 548
vr`w 9 Ak 8 A¤Yl 2016

spwdk : sqivdr isG PlpUr
shwiXk spwdk : gr¤lq isG Bomw

cdw	
swlwnw (dSw)	10 {pX
Awjlvn (dSw)	100 {pX
swlwnw (ivdSw)	250 {pX
piq kwpl	3 {pX

cdw Bjn kw pqw
sicv, Dwm pcwr kmytl
(iSwromixw g{ªwrw pbDk kmytl)
%ol Amqsr-143006
Pon : 0183-2553956-60
E#stSn nbr
ivqrx ivBwg 303 spwdkIX ivBwg 304

P#s : 0183-2553919
e-mail : gyan_gurmat@yahoo.com
website : www.sgpc.net

ISSN 2394-8485

ivSX-scl

grbxxI ivcrr

prr Qmt bxmeAr pr vKh Ek smrnr]
es prpc mih src nm kI vifAre mq ko Drh gmrnr]1]
siqgr kI ijs no miq Arv so siqgr mih smrnr]
eh bxxI jo jIAh jxx iqs Aqir rv hir nmw]1]rhwa]
ch jgr kr hixr inbVr nr mnKr no Ek inDmnr]
jq sjm qlrQr Aonr jgr kr Drm h kiI mih klriq hir nmw]2]
jig jig Arpo Arpxw Drm h soiDr dKh bd prrnr]
grmiK ijnI iDAreAr hir hir jig q pr prvnr]3]
khq nmk sc isa pliq lrE ck min AiBmnr]
khq sxq sB sK prvih mnq pih inDmnr]4] *(p°r 797)*

iblrvI rg m aÇcrrx ikE gE apro#q Srbd m %I g{ Amrdrs jI pB-nm-ismrn kI mihmr kr bKrn krq hE Prmrn krq h ik h jIv! as AkrI prK n nm-ismrn kI Xi#q sb jIvo ko Ek smrn bqre h[Xh Xi#q pËXk Xg m Ek smrn cIl Ar rhI h[es jgq m pB-nm-ismrn krn s hI mn-sMmn prÎq hoqr h[khI koe eskr Gmf n kr I[siqg{ k apdSr ko ½dX m ghxr kr ijs eskI smJ Ar jrqI h vo Apn siqgr k jsr hI ho jrqr h AQmq vo BI nm-ismrn kI kmre krn Ig jrqr h[jo jIv g{ kI bxxI, g{ kI iSn@r k srQr srJ pr Iqr h, ask ½dX m pB-nm sdr itkr rhqr h[g{ jI kr Arg Prmrn h ik g{ kI Srrxr m jrn s jIv ko Xh smJ Ar jrqI h ik Xg crh koe BI ho, sb m pB-nm-ismrn hI %†T h[BI hI iksI Xg m jq, sXm, qlQr-árnn Arid prmK rh ho, mgr kIXg m prmrËmr kr nm-ismrn hI svopir km h[jq, sXm, qlQr-árnn Arid k brvjd BI Xid ghnqr s ivcrr ikXr jrE qo pqr clqr h ik ijNhon ¤B-ismrn ikXr h v hI grmK h, v hI sMpxr h, ávIkrr h[g{ jI k Srbd kI Aiqm pi#qXo m Prmrn h ik jo jIv sdr iáQrr rhn vrI prmrËmr k srQr ÎXrr prqr h, ask Adr s AiBmrn KËm ho jrqr h[jo jIv 'nm' jpq h, jo 'nm' snq h, v sb ArËmk Arnd kI AváQr ko prÎq kr Iq h A0r Es hI %©mXI jIv pB-nm kr Kjrnr pr In m sPI ho jrq h[

AveE! KılsIve AvdSı k| Dwrxwl bn|

%l g{ goibd isG jl ªırı KılsI pÇı kl sjnı AkıI prK k| bV| imSın kl piq Çıl[es Dırql pr sMpxı mn†X kl sjnı k| ilE 'nıvk inml pÇı' kl 'KılsI pÇı' k| }p m| sMpxqı Çıl[

Xh KılsI pÇı '¤B kı pÇı' Çı, ijsk| prokırı n| Dwimk jgq m| hr ¤kır kl ibcolgl s| m#q hokr AkıI prK k| sıÇı slDı sMbDı áÇwipq krnı Çı[es pÇı n| Ek AkıI kı pjırl hokr Avg s| mınvqı kl Agvıe Bl krnl Çl[#Xoik phl| bhq s| ibcol| es mksd m| AsPl ho ck| Çı[%l g{ goibd isG jl bicZ nıtk m| phl| k| hwlıqo A0r Apn| imSın k| bır m| ilKq h| :

p|f pıq Arpn q| jl|] ¤B k| pÇı n ko, cl|]

ijin ijin qink is© ko pıXo] iqn iqn Apnı rıh clıXo] . .

sB Apnl Apnl arJını] pırbhm kıh| n pCını]

Dwimk AvgAo ªırı mınvqı ko shl mıg pr nhl Çw fılı jı rhı, smıj m| igrıvt Aı ckl Çıl[%l g{ goibd isG jl ko Dırql pr Bjkr AkıI prK kl Esı pÇı áÇwipq krn| kl mSı Çıl jo jıiq-pıiq k| BdBıv s| ,pr aTkr mınvlX smdıE kl svı k| ilE qËpr rh[jo grbıxıl m| AvE bgmpr| k| skØp ko Dırql pr ÛXvhırk }p ¤dın kr sk, jo *"mE ibn| jlvn nıhl"* ko sc kr idKıE jo Dırql Dımsıl kl áÇwpnı k| ilE Asro kı shır kr sk, djno (bdl) ko nıSı kr d, DımXo k| ilE hr ¤kır k| skt invÁ kr sk[es mqÛX kl piq k| ilE g{ swihb khq h| AkıI prK n| mJ| Dırql pr jıkr pÇı áÇwipq krn| kı h#m idXı:-

qp sıÇıq hir mıih bılıXo] em kih k| eh lok pTıXo] . .

m| Apnı sq qoih invıjı] pÇı ¤cır krb| kh| sıjı]

jıih qhı q| Dırm clıe] kbiDı krn q| lok htıe] (%l dsm gÇı)

AkıI prK k| es imSın k| qihq klgiDır ipqı jl n| 1699 e kl vsıKl ko %l Andpr swihb m| KılsI pÇı kl sjnı kl[BırqlX smıj m| sidXo s| db, kcl, dËkır jı rh| logo ko phll bır %l g{ nıvk pıqSıh n| gl| s| lgıXı qÇı *"ijÇı nlc smılIAin iqÇı ndir qrl bKsIs]"* kı AvdSık ivcır pSı ikXı[esl ivcır ko klgiDır ipqı n| -nım grlb invıj| hmırı[h| jg m| ¤isDı Apırı[

so sPlı jg m| qb Çı h|[lG jıqn ko bfpn d h|[(pÇı ¤kıSı)

ªırı qÇıkiÇıq jıiq AiBmınl inTØl| vg ko nkır kr, pir%ml logo ko pıqSıhl

s0p kr ‰m ¤Dwn qQw ivI@wxw pQ 'KıIsw pQ' kI sjnw kI[g{ jI n KıIsw pQ kI sjnw k smX Ek bıt m s sBI k0 Kf kI pwhI Ckıkr jıiq, vxw kI bıt k0 prI qrh s KËm kr idXı[dsrı, pıc ÎXırw ªırı Kd Kf bıt kI pwhI Ikr g{ cI k Aqr k0 sdvkııIn k iIE imtıkr 'g{ cIı cIı g{' kı ivI@x mIfI mwnvqı k sm@w pSı ikXı[g{ cI m ABd honw Arn vıI smX m iksI bVI ijMmdwrI kı ¤qIk Qw["iqn iqn Apnw rıh cIıX0" vıII smwijk igrıvt k0 sdı k iIE dr kr Ab KıIs n ApnI AgvwhI Kd krnI QI A0r srI mwnvqı kI AgvwhI krn k X0^X honw Qw[es iIE KıIs k ,c eKIık vıII rihq mXıdı inDwirq kr KıIs k0 DırqI kı sMpxı mn†X sıjı gXı[esn Ab qk kI Dwimk BwiqX0, vhm0-Bm0, ibprvıdI rIiqX0 s Kd m#q hokr I0kıe k0 m#q krnı Qı[qBI KıIsı khIıwı Qw[

KıIsı Kıs khıv soe[jı k ihrd Brm n hoe[

Brm BK q rh inAırı[s0 KıIs siqg} hmırı[(‰I gr s0Bı)

mwnvIX hk0 kI r@w hq g{ sıihbıın ªırı dI ge Sıhwdq kI rIiq k0 BI Ab KıIs n Aıg qorıw Qw[#X0ik g{ cI m ABd hAı Qw[KıIs n Xh ijMmdwrI BI bıKbI inBıe[is#K pQ kı kbwinXı Brı eiqhıs es bıq kı sı@I h ik KıIsı pQ n Dım, dSı, k0m kI r@w hq bVI s bVI kbwnI dn s sk0c nhI ikXı[

sidX0 s bDI Bırq kI gIwmI kI jjIr0 k0 KıIsı pQ n hI qoVı['KıIsı pQ' n ivSvBr m bhwdrI kI bhq-sI imsI kıXm kI h[1897 e m sırıgFI kI jg ivjX krn vıIı, 1948 e m kSmIr kI phwiVX0 pr ftn vıIı, 1999 e m kırigI kI jg ivjX krn vıIı, 1962, 1965 qQw 1971 e kI jg0 m dSı kI eÈjq bcın vıIı kIgIDır ipqı kı 'KıIsı pQ' hI Qw, ijsn Amq kI Sıi#q ¤ËX@ }p m sıibq kr dI[

gq idn0 bI bI sI ªırı dinXı kI qIn bhq Kıs Ev mhwn iáZX0 k jırI ikE nwm0 m mıe Bıg0 jI kı ivSıtı }p m nım dj ikXı jını smc is#K pQ k iIE g0rv kI bıq h[Xh BI kIgIDır ipqı jI kI bi$SıSı h, ijNhon KıIsı pQ sj kr sidX0 s Bırq m AbIı smJI jıqI rhI áZI vg m ávwiBmwn pdı krk ask0 jØm k iv{© sG†SıII hon k iIE qXır ikXı[es qrh ‰I g{ g0ibd isG jI ªırı sijq KıIsı pQ DırqI pr Ek qrh kı eNkIıb Qw, ijsn sidX0 kI kıXrqı k0 KËm kr g0rvSıII jIvn jIn kI iSı@w dI[

Aq: AıvSXkqı h, KıIsı pQ kı sıjnw idvs mnıq hE ‰I g{ g0ibd isG jI ªırı inDwirq KıIsıe AıdSı k0 smJkr Kf bıt kI pwhI Ckkr krnI ¤Dwn jIvn jIq hE ivSv k sm@w AıdSık imsıI pdı krn kI[qıik vqmwn m smc ivSv k0 as }hwinXq Ev Sıiq k0 I jıXı jı sk ijss *"nı k0 brI nhI ibgwnı sgI sig hm ka bin Aıe]"* vıII BıqËv kI Bıvnı pdı h0 sk, sb ¤kır k ª†ı kI Bıvnı KËm h0[ivSv áqr pr pdı h0 rhI cn0iqX0 kı sımnı ikXı jı sk[

ekIwbI vsIKI

-fI Avqwr isG*

1699 e. kI ekIwbI vsIKI k idn %ol g{ goibd isG jI n KwlsI kI áQwpnw krk BwrqIX logo m nv-SwI#q kw scwr ikXw[

jNm-is© AiDkwro kI r@w k ilE, %ol g{ goibd isG jI n Dm-X© CVn k ilE Bi#q Ev SwI#q kw icrwáQwXI qQw AnTw smI krk 'sq' ko 'ispwhI' BI bnw idXw[Xh SwI#q Qwl 'Amq' kI['Amq' s ekIwb Aw gXw, mdw idlo m ijdgI kI }h BrI ge, 'iciVXw', 'bwjo' ko nocn lg ge, logo m isr aTwkr cln kw h0slw pdw hAw, ijdgI s frn vwlo ko slnw qwnkr mrn kw swhs imlw; sb AswmnqwE imtwkr sbko Ek smwn kr idXw gXw; ijnko koe Cqw qk nhI Qw anko nwÈX-g¨l pr ibTwXw gXw; BwrqIX }h kI kwXw-kØp ho ge[

vwáqv m kwXw-kØp krnw g{ swihbwn kI bVI lMb smX kI swDnw Ev sG†w kw pirxwm Qw['KwlsI' g{ swihbwn kw AwiKrI inSwnw Qw jo dSm pwqSwh %ol g{ goibd isG jI n pUrw ikXw[

smX kI piriáQiqXo k Answ BI#q Awdoln k mhwp{†wo n swmwijk Ev Dwimk kimXo k iv{© kVw sG†w ikXw prq rwjnIiqk AËXwcwro k iv{© aNhon aqn jordwr Fg s Awvwj nhI aTwe[B#q kbIr jI ªrw aÇcirq bwxI m ank ªrw shn ikE gE

*70, mfI tr,n (sw,Qw), lIDXwnw-144001

k†to kw vxn apIÑDw h :

--Bjw bwiDw iBIw kir fwirAo]

hsqI Ÿoip mf mih mwirAo] (pNnw 870)

--gg gsein gihr gBIr]

jjIr bwiDw kir Kr kbIr] (pNnw 1162)

%ol g{ nwnk dv jI kw imSn Ÿwiqkwrl Qw[v smkwlIn swmwijk, rwjnIiqk, AwDXwiËmk, AwiQk piriáQiqXo s shmq nhI Qw qQw jIvn k hr @Z m pirvqn cwhq Qw[aNhon infr hokr Apn smX k Kn csn vwl AËXwcwrI rwjwAo qQw Dwimk nqwAo k iv{© Awvwj bld kI[dSmSw ipqw qk phcq smX is#K Dm k ivkws qQw g{ swihbwn k smkwlIn Swsko k swQ sMbDo k bwr m si@wÎq di†t fwlnI AwvSXk h:

1) %ol g{ nwnk dv jI ko bwbr Apn hmI k d0rwn bdI bnn kw dáswhs kr ckw Qw[g{ jI ssr k bhq swr dSo m XwZw krk logo ko Dm, sdwcwr qQw sËX kw apdSw d ck Qw[

2) smwt hmwX BI %ol g{ Agd dv jI k drbwr m hwijr ho ckw Qw[

3) %ol g{ Amrdws jI k drbwr m smwt Akbr Aw ckw Qw[

4) %ol g{ rwmdws jI k khn pr smwt Akbr AkwI k smX pjwb k iksmo kw Ek vw kw lgwn mwP kr ckw Qw[

5) %ol g{ Arjn dv jI k smX %ol

Amqsr Swhr AiáqËv my Aw ckw Qw[%oI hirmdr swihb qQw srovr kw inmwxw hony ky aprwq %oI g{ gQw swihb kw áv}p qXwr krky askw %oI hirmdr swihb my pkwSw kr idXw gXw Qw[is#Ko ko swJw gQw, swJw Dwm-áQwn, Agvwe dy vwlw sÇcw g{, swJI sgq qQw swJI pgq jisI bhmØX váqE pwÎq ho ckI QI[is#K sgTn my qj giq sy ivkws ho rhw Qw[

6) %oI g{ Arjn dv jI jhwgIr smwt kI kÆr nIiq ky kwrxw SwhId ikE jw cky Qy[

7) 'Bi#q' ko bcwny ky ilE 'Swi#q' ky pXog kw AwrB mIrI-pIrI ky mwilk %oI g{ hirgoibd swihb kr cky Qy[v %oI g{ Arjn dv jI kI Swhwdq ky aprwq ^vwilXr ky ikly my kwPI smX mgl smwt kI kd BI kwt cky Qy[

8) mjlm logo (ihd Dwm sy sMbiDwq) ky Dwm kI r@w ky ilE %oI g{ qg bhwdr swihb ko ank qIn AnNX is#Ko-- Bwe mqIdws jI, Bwe sqIdws jI qQw Bwe idAwlw jI sihq A0rgjb ky h#m sy Swhid ikXw jw ckw Qw[

9) vwáqv my dono g{ swihbwn-- %oI g{ Arjn dv jI qQw %oI g{ qg bhwdr swihb kI Swhwdq mgl srkwr ky Dwimk q0r pr kÆr hony kw pirxwm QI[(Niharranjan Ray, The Sikh Gurus & The Sikh Society, P. 24)

10) Kwls kI áQwpnw sy phly %oI g{ goibd isG jI bweDwr ky phwVI rwjwAo sy ke bwr t#kr ly cky Qy[

11) %oI g{ qg bhwdr swihb kI Swhwdq ny in:sdh A0rgjb kI Dwimk nIiq ky iv{© lohw lny ky ilE is#Ko ko mjbq ikXw qQw is#K Dwm ky ivkws my AwiKrI pVwv ky ilE rwáqw qXwr ikXw[(Indu Bhushan Bannerjee, Evolution of the Khalsa, Vol. II, P. 63)

1699 e kI vswKI pr %oI g{ goibd isG jI ny Apny is#Ko kw mhwn smwgm blwXw, ijsm Awpny dSw qQw kOm ky nwm pr BwvnwËmk ApIl kI[Awpny dSw ky ilE ÎXwr qQw Dwm ky piq vPwdwrI pr jor idXw[Awpny mgl smwÈX ky Kwiqmy qQw ne kOm ky inmwxw ky ilE jor idXw[

smX kI njwkq ko phcwnq hE g{ jI ny MXwn my sy kpwxw inkwlI A0r Ek SwSw kI mwg kI[Bwe dXw rwm (@wiZX) lwh0r invwsI ny Kd ko pSw kr idXw[bwrI-bwrI sy Bwe Drm dws (jwÆ), idØlI invwsI; Bwe mohkm cd (Clbw), ªwirkw invwsI; Bwe swihb cd (nwe), ibdr invwsI qQw Bwe ihmq rwX (JIvr), ªwirkw invwsI ny Apny SwSw g{ jI ko Aipq ikE[

g{ jI ny Kf-bwty kw Amq qXwr krky, an pwco ko Ckwkr 'pwc ÎXwr' kI apwDw dI[anko 'Kwlsw' pd sy invwjw[g{ jI ky is#K Amq-pwn krky 'Kwlsw' bn gE[fI jI Es (idAwl) ky Answr, jwq-pwq kw iSwkwr hE BwrqIXo ko, jo kBI BI ektT nhI bT, Ek jwn ikXw gXw[anko Ek hI bwty my sy Amq CkwXw gXw[Xh Qw g{ jI ªwrw ikXw gXw smwijk Fwc my 'Ÿwiqkwrl' pirvqn[(Social & Political Philosphy of Guru Nanak Dev & Guru Gobind Singh, P. 87)

%oI g{ goibd isG jI ny hr p@w sy igr cky logo kI soe he Swi#q ko pBwvSwlI Fg

s jgkr ank mn m smijk qQw k0ml aNniq k ,c AwdSw Br idX[

g{ jl n Kls k0 pc kkr0 : ks, kGw, kVw, kpxw qQw kiChrw kl mXwdw bi$SSw kl[AwËmk aÇcqw k ilE inÁnm kw pT krnw AwSXk krnr idXw[esk Alwv isr pr dsqr sjrnw Bl mXwdw m Smiml ikXw gXw[

aÇc Awcrxw k Dwrxl Klsw k ilE cwr krihq0 (glq km) kl bidSw lgwe-- kSw kw kËl, ktTw Kmw, pr-áZl Xw pr-p{tw kw Bog krnw qQw qbwk kw svn krnw[

es pkwr g{ jl n Kls k0 nvin mXwdw bi$SSw krk kl ssr s ivl@xw bnw idXw A0r es NXwr Kls k0 Apnw qp-qj dn kw vwdw ikXw :

jb lg Klsw rh inArw[
qb lg qj dlA0 m sr[
jb eh gh ibprn kl rlq[
m nw kra en kl prqlq[(srb l0h gQ)

dSmSw ipqw jl n jwq-pwq jsl brwe kw p#kw hl FFw[Ek hl bwt m sb l0g0 k0 Amq Ckwkr sbk0 smijk smwnqw pdwn kl, ,c-nlc k Bwv kw Kwiqmw kr idXw[

g{ jl n Apnl P0j m qQwkiQq nlcl jwiq k l0g0 k0 Bql ikXw qQw anm s kwXrqw KËm kl[

"mns kl jwq sb Ek pihcwnb0" kw AwdSw kQn-mwZ hl nhl Qw biØk esk0 ÛXvhwirk }p idXw gXw[g{ jl kw ivrwDw iksl msilm Xw ihd ivSrtw k sQw nhl Qw, ankw ivrwDw q0 kvl jwilm v AËXwcwrl l0g0 s Qw, cwh v ihd Qw Xw msIlmn[g{ jl kl l0k lhr k0 sJvn msIlmn0 n Bl XwX smJw[%l g{ goibd isG jl k0 sbs phl Tskw mlrw (inkt k{@wZ) k msIlmn Pklr BIKxw Swh n ank jNm s QwVw smX bwd hl swJw plr G0i†wq kr idXw Qw[swF0rw k plr bdDw Swh, mwClvVw k Bwe gnl Kw-Bwe nbl Kw kl g{ jl k piq svwA0 k0 Klsw pQw ks Blw skqw h?

%l g{ goibd isG jl kw es eklwbl vswKl wl idn kw Ek ANX kmwl ivcwrn XwX h[ijs pkwr pc ÎXwr0 k0 Amq-pwn krvwXw gXw, asl pkwr g{ jl n pc ÎXwr0 k Awg Gtn tkkr ans Amq kl dwq mwgl; Amq-dwqw Apn is#K0 s Amq kl AiBlwrw kr rhw Qw[es qrh 'g{ goibd mX' Amq Ckkr 'g{ goibd isG' bn; g{-iSwX kw Bd imt gXw[g{ jl kw Prmwn h:

enhl kl iYpw k sj hm h,
nhl m0 s0 grib krwr pr[(dsm gQ)

es qrh pcwXqvwdl Xg kw AwrB ikXw gXw[Awg s *"vwh vwh goibd isG Awp gr clw "* n pQw kl AgAwe krn k ilE pc ÎXwr0 k0 smihk }p m ijMmdwrl dl[ÈX0iq-jwq smwn s phl dSmSw ipqw n %l g{ gQw swhb k0 grg¨l pdwn krk *"prcw Swbd kw, pjw Akwl kl, dldwr Klsw kw"* ivDwn bi$SSw ikXw[smijk smwnqw k pdwqw dSmSw ipqw n pv g{ swhbwn kl Bwiq áZl-jwiq k0 p{tw-vg k brwbr AiDwkwr idE[v Amq-pwn krk X© m lVwe Bl kr skql Qwl, g{ªwr m pvSw krk %l g{ gQw swhb kw pT qQw svw Bl kr skql Qwl[

is#K eiqhws m Ank0 adwhrxw imlql

h ijss pqw clqw h ik isGixX n X©-Bim m dSmno k C#k CVr idE[Esw smX Bl AuXr jb AmqDwrl isGixX n AkQmlX qQw AshnlX k†t qo shn kr ilE, ikq dSmno kl bwq n mwnl A0r n hl Apnw Dm hwrw[

%l g{ gibd isG jl ªwrw is#K k0m kl kuXik®p krk askd sq-ispwhl vwlw áv}p dn kw bVw kwrxw Qw ik rwjnliqk piriáQiqXw Esl Ql ik Bi#q ko Si#q k ibnw bcwE jwn kw ANX kæ rwáqw hl nhl rhw Qw[bwdSwh A0rgjb ko ilK 'jPrnwmw' m g{ jl n mjbrl m Awkr SáZ0 kw pXog krnw jwXj kwr idXw :

c kwr Aj hmw hlIq dr gjSwq]
hlwlásq brdn b SmSlr dsq]

es qrh %l g{ gibd isG jl n j®m s t#kr ln k ilE qQw rwjnliqk Si#q pwÎq krn k ilE Apn is#K ko SáZDwrl bnwXw[Awpn Apn AnXweX ko h#m ikXw:

SwsZn k ADln h rwj[
jo n Dwrih iqs ibgrih kwj[
Xw q srb Kwlsw snlAih[
AwXD srb aÁm gnlAih[
jb hmr drsn ko Awvh[
bn scq qn SwsZ sjwvh]23]3]

SáZ0 kl mihmw krq hE Awp Prmwn krq h :

Ais iŸpwn Kf0 KVg qpk qbr Ar qlr]
sP srvhl shQl Xhl hmwr plr]3]

rwjnliqk Si#q mwgn s nhl imlql, esko pwÎq krn k ilE sDn h-- 'inj bl['

ko, iks ka rwj n d h[
jo l h inj bl isa l h[

%l g{ gibd isG jl n piriáQiqvSw is#K Dm ko AwiKrl qrqlb dkr 'Kwls' kw in}pxw ikXw[Kwlsw SáZDwrl ho gXw['dg qg Pqih' k a¨SX ko Kwls n m$X rKw[grlbo-j}rqmdo k ilE B0jn, AËXwcwirXo k ilE qg qQw jlq (ivjX) k ilE ivSvws Br Ehsws n Kwls k a¨SX kl piq m bVw ihásw fwlw['Pqih' Kwlsw n vwihg{ ko smipq kl he Ql, #Xoik Awps m imlq smX isG Ek-dsr ko "vwihg{ jl kw Kwlsw, vwihg{ jl kl Pqih" blwq h[

1699 e kl eklwbl vswKl ko %l g{ gibd isG jl ªwrw in}ipq Kwls n mjlmo kl r@w k ilE, ávX kl r@w k ilE qQw AËXwcwirl Swsko k iv{© jo qg clwe, askw eiqhws sw@l h[sidXo s glwm logo m soXw hAw ávwiBmwn jwg pVw A0r v Apnl r@w krn k sKQ dSw-r@w k ilE Bl qXwr-br-qXwr ho gE[vhmo-Bmo Brw jlvn C0Vkr v log prmwEmw kl pjw krn lg gE[anm Dwimk, rwjnliqk, AwiQk, sÒXwcwrk cqnw pdw he[g{ jl k Amq kw scmc m Esw cmËkwr Qw ijss Apn Awp kw Ehsws K0 ck log mgl swmwËX k j®mo k iv{© Apnl prl qwkq s BVk aT A0r aNhon as AËXwcwirl rwËX kl jV K0Kll kr dl[

lwlw d0lq rwX k kQn k Ansiwr, "scmK hl %l g{ gibd isG jl n Es k0ml prvwn pdw ikE ik anko Apn jlvn k sK, Apn pirvwro kw moh-ÎXwr Bl kbwnl k rwáq s n rok skw["

Kwls kw áv}p

-s sKdv isG 'Smq'*

'Kwlsw' (Khalsh) SÑd Arbl BwSw kw SÑd h[Bwe kwNh isG nwBw n 'mhwn koSw' m Kwlsw SÑd k AQ ivSwrpUrvk k }p m 'Sw©', 'ibnw imlwvt', 'ávAQw' bqwX h[szw k }p m aNhon esk AQ ilK h-- "vo jmln Xw mØk jo sIDw bwdSwh kw h, ijs pr iksl jwglrdwr AQvw jmldwr kl ADwngl nhl["

apro#q AQw s qIn bwq m$X }p s áp†t hoql h :

1 Kwlsw inmI qQw pivZ hoqw h[

2 Kwlsw Akwl prK kw h qQw as Ek ko hl mwnn vwlw h[

3 ibnw Akwl prK k Kwlsw iksl ANX kl ADwngl nhl mwnqw[

inmIqw Xw pivZqw gris#K k jlvn kl binXwd h[Xhl vh ks0tl h ijsk ªwrw gris#K kl prK hoql h[%ol g{ Amrdws jl n inmI jlvn k bwr m es qrh Prmwn ikXw h :

jIAh inrmI bwhrh inrmI]

bwhrh q inrmI jIAh inrmI siqgr q krxl kmwxl] (pº 919)

grbwxl k Ansvr jlvn kl pivZqw, Sw©qw Xw inmIqw kw Bwv smcl Swi$sXq kl pivZqw h[Xh nhl ik Swrlr ko Dwo-svwr ilXw qo pivZ ho gXw[qn kw ánwn, pivZqw kw Ek gxw qo j }r h, ikq smcl pivZqw nhl[dsrl qrP Xh khnw ik jb mn swP h qo qn kl sPwe kl #Xw j }rq? Xh bwq Bl pivZqw Xw inmIqw kl smÇcXqw ko nhl ¤kt krql[swdgl kl mhÁw Xhw j }rl smJl jwnl cwihE[sPwe kw Bwv swdgl vwIl sPwe hl ilXw jwnw cwihE[kpVo kl sdrqw Xw sPwe kw Bwv rSwm k kpV phnnw nhl biØk ankw swP Ev swdw honw h[

grmiq k Ansvr bwhrl jlvn Bl inmI honw cwihE qQw Swrlr kl sPwe Bl honl cwihE[rojwnw ánwn j }rl h qQw dsrl qrP mn†X kw Blqrl jlvn Bl pivZ honw j }rl h[mn pr Avgxw kl cFl he mI ko pivZ ivcwro s Dwonw j }rl h[%ol g{ nwnk dv jl kw Prmwn ivcwrn qQw AmI m lwn s pivZqw kl smJ Aw skql h :

inrmI kwrEAw , jl hsw]

iqs ivic nwm inrjn Asw] (pº 1034)

AQwq kwXw (Swrlr) Bl inmI ho A0r hsw (AwËmw qQw ÈXoiqáv}p mn) Bl aÈÈvI ho[Es mn†X k jlvn m Akwl prK k nwm kw vws hoqw h[Bwe nd lwl jl n Apn 'qnKwhnwmw' m Kwls k gxw kw bV iváqwr s ÑXwn ikXw h[Awp jl n bqwXw h :

-Kwlsw soe jo indw iqAwg[

*36-bl, rÈn ngr, pitXwlw-147001

-Kılsı soe jo pc ko mwr[
-Kılsı soe mwn jo iqAng[
-Kılsı soe grbıxıl ihq lıe[

apro#q kQımo s qQm Bıe swihb kl smcl ccı k ADXXn s Xh bıq BllBıiq áp†t hoql h ik pıc cor (kım, ŸoDı, loB, moh qQm Ahkır) kı ËXıg krnı áqiq qQm indı ko ËXıgnı A0r grbıxıl k sıQı icÁ lgını Kıls k binXıdl l@ıxı h[

'Kılsı' Akıl prK kı h['Kılsı' Akıl prK kl m0j qQm P0j h['Kıls' kl jlq Bl Akıl prK kl jlq h[gris#K jb Ek dsr ko Pqih gjıq hE 'vıihg{ jl kı Kılsı, vıihg{ jl kl Pqih' bılıq h qo esl is©ıq Ev AıdSı ko ¤kt kr rh hoq h['Kılsı' Akıl prK kı hon k kırxı as Ek ko mwnn vılı h[ù k ivSvıs kı Dwrxıl hokr ask mn kl Btkn KËm ho jıql h[mn kl Btkn Xı divDı kı dr ho jını bhq bVı sG†ı h[mn†X kı mn bVı ccl h[esko Ek jgh pr itkıkr rKnı Sırvlrqı kı km h[mn kı ivSvıs, Agr p#kı n hAı ho qo vh kdm-kdm pr fgmgı jıqı h[fr, lılc qQm moh, mwnvlX mn ko Btkın kl koiSSı m lg rhq h[esl bıq ko smn rKq hE %ol g{ goibd isG jl n hm smJıXı h :

jıgq joiq jp ins bısr
Ek ibnı mn nık n Amn]
prn ¤m ¤qlq sj
bq gor mVl mt Bl n mın]
qlrQı dın dXı qp sjm
Ek ibnı nih nık pCın]
prn joiq jg Gt m
qb Kıls qmih nKıls jın] (ávX)

g{ jl kı apro#q Prmın áp†t krqı h ik 'Kılsı' kvl Ek kı hl pjk h[vh kmkıfo Xı vhmo-Bmo kl Btknı m nhl pVqı[askı pxı ¤m mıZ Ek Akıl prK k sıQı hoqı h[askı DXın hr v#q Akıl prK m rhqı h[B#q kblr jl kı Prmın es bıq ko A0r áp†t kr dqı h :

kh kblr jn BE Kıls ¤m Bgiq ijh jınl] (p°ı 655)

AQıq ijNhon ¤mı-Bi#q ko jını h, vhl ÛXi#q 'Kıls' bn gE h[

¤mı-Bi#q divDı imtıkr hl sBv hoql h[¤mı-Bi#q m Ek kı pxı ¤m sÇc }p m hoqı h['m-m' iPr 'q-q' bdl jıql h[

'Kılsı' Ek Akıl prK kı apısk hon k kırxı iksl s frqı nhl A0r n hl iksl ko frıqı h[Xh n iksl kl glıml shn krqı h A0r n hl iksl ko glım bnıqı h[iksl ANX kl ADılngl n mınn s qıËpX Xh nhl ik 'Kılsı' dinXıvl, sımıijk qQm srkırl sb ikám k inXmo qQm kının s ibØkl rihq hoqı h[ADılngl mınn s qıËpX iksl ko Apnı jNm-dıqı, A°-dıqı, jlvn-dıqı Aıid Aiqm }p m mın lın s h[koe mn†X srkırl n0krl krqı hAı, n0krl Xı kıXılX k Xo^X inXmo Xı kının kl pılnı krqı h qo asko glım Xı ADıln nhl khı jı skqı[iksl sáQım kı inXm h ik AıT bj Xı n0 bj km AırB honı h, smX sr phc jını qQm km Sı} kr

dnw, as sáQw kI glwmI krnw nhI h[hmwrw smwj kw qQw hmwrI rihq mXwdw kw inXm h ik ng isr Gmnw-iPrnw TIk nhI[es inXm pr Aml krnw, smwj Xw mXwdw kI glwmI nhI['Kwls' kI Awjwdl qo h hI 'AnSwsn kI Awjwdl[esl ilE AnSwsn Xw rihq mXwdw ko glwmI smJnw Xw bDwn smJnw glq bwq h[rihq mXwdw Xw AnSwsn ko ApnI Awjwdl kw Ek ihásw smJnw 'Kwls' kw kÁÛX h[jNm-dwqw, jlvn-dwqw, A°-dwqw AQwq rojl-rotl dn vwlw vo Ek Akwl prK hI h[es bwq ko smJn s mn†X m s Ahkwr imt jwqw h ik vh iksl kw mwilk h Xw iksl ko rojl dn vwlw h[grbwxl m Akwl prK ko esl kwrxw mwqw, ipqw, dwqwr, pwlk, swihb, mwilk, kÁw Awid khw gXw h[

aprо#q smáq ivcwr k Plάv}p Xh khw jw skqw h ik 'Kwlsw' vo h jo inml qQw gxwl inDwn Akwl prK ko sijq krqw hAw Apn ko Adr-bwhr s inml bnw lqw h qQw mXwdw m rhqw hAw vo n iksl dsr kI ADwIngI mwnqw h A0r n iksl ko ApnI ADwIngI mnvwqw h[Kwls kw e†t Ek h, ivSvws Ek h qQw vo Ek ko mwnn vwlw h[vo swrI si†t ko as Ek prmwËmw kI rcnw mwnqw hAw grbwxl kI iSw@w k Answr Apn jlvn ko ¤m, dXw, hmddl Awid gxwo s Br lqw h[askw jlvn ¤B-ismrn qQw inml kmo kw Dwrxwl ho jwqw h['Kwlsw' Ek ¤kwSw-áqB bn jwqw h, ijsk ¤kwSw s dsro k jlvn k ADwr Bl dr ho jwq h['Kwls' kw áv}p Ad}nl Ev bwhrl rihq kw smI h[ask phn hE kkwr ask gxwo kI KSwbl kw hI ¤ktwvw krq h[Xh smI hI vwáqv m ¤kwSw-áqB h[

AnrwDw

'grmiq zwn' is#K eiqhws qQw grbwxl m dj iSw@wAo ªwrw mwnv smwj kw mwgdSwn krqI Dwimk piZkw h[grbwxl k sMmwn ko m$X rKq hE 'grmiq zwn' k pwTk swihbwn s AnrwDw h ik v 'grmiq zwn' ko pFn k bwd es n qo rddl m bc qQw n hI Esl jgh pr rK jhw eskI aicq sBwl n ho sk[piZkw ko Xid Gr m sBwlkr rKn kI aicq ÛXváQw n ho qo pFn k bwd es iksl imZ, irSqdwr Awid ko d d AQvw iksl g{ªwrw swihbwn Xw páqkwlX m phcw d[

-spwdk[

‰l g{ Agd dv jl k smX smkılln rıjnliqk iáQiq

-fl blvq isG*

‰l g{ Agd dv jl 1539 e s lkr 1552 e qk grg¨l pr Arsln rh[as smX Bırq pr mgl bıdSıh hmıX kl hkmq Qıl[lıh0r kl sbdırl bıdSıh hmıX k Bıe imjır kmrın k pıs Qıl, j0 idl s bıdSıh kı ihq†ıl nhl biØk e†Xıl Qı[ibhır m SırSıh srl kl Sısn sÁı m Sıi#q bF jın s aÁrl Bırq kl rıjnliq m mhävpxı pirvqn Aı rh Qı[rıjnliq m sbs AiDk aØlKnlX pirvqn mgl0 kl Sıi#q kı kmj0r h0kr Bırq m s aKVnı Qı[1540 e m SırSıh srl n bıdSıh hmıX k0 kn0j kl lVıe m krırl prıjX dl, ijss Aın vıl kC v†ı k ilE Bırq m mgl hkmq kl jgh srl sØqnq áQıipq h0 ge[ivvSı h0kr bıdSıh hmıX k0 Apn kblI sihq Bırq C0Vkr ernn k Sıh k pıs Sırxı mıgn k ilE jını pVı[hmıX kı plCı krqı hAı SırSıh srl pjıb qk Aı phcı[imjır kmrın j0 as smX lıh0r kı sbdır Qı, ibnı X© ikE lıh0r C0Vkr Bıg gXı, ess pjıb pr SırSıh srl kı prl qrh s AiDkır h0 gXı[rıÈX kı Sısn-¤bDı Ev Sıiq ÛXvÁQı iáQır krn k ilE pjıb kl sbdırl Kvıs Kın k0 s0p kr SırSıh srl Aıgrı vıips l0t gXı[

SırSıh srl m 1545 e qk Bırq pr Sısn ikXı, en pıc v†ı k QıV hl smX m Sısn-¤xıll k0 sDırn k ilE aicq kıX ikE gE[Sısn m kSılqı A0r lgın kl vslI k ilE rıÈX k0 Kf0 m bıtkr ankl Ekqı srkır0 Ev prgn0 m ivBıijq kr ¤bDı k ilE ‰xıl b© X0^X AiDkırl inX#q ikE[rıÈX k iviB° ivBıg0 k0 Aıps m j0Vn k ilE sVk0 kı inmıxı ikXı gXı[en sVk0 pr Aın-jın vıl0 kl sivDı k ilE kA0 qQı DımSılıA0 kı inmıxı kr, XıiZX0 kl sr@ı k ilE sink tkiVXı qnıq kl ge[esk Alıvı lgın kl agrıhl Ev NXıX-ÛXvÁQı m Bl ke sDır ikE[en sBl sDır0 k kırxı SırSıh srl k0 bıdSıh Akbr k pQ ¤dSık k }p m jını jıqı h[

SırSıh srl k pScıq ask pZ eÁlm Sıh srl n Sısn kl bıgf0r sBılI A0r 1553 e qk Sısn ikXı[vh Ek kmj0r Sısk Qı[ask Sısn kıl k d0rın pjıb rıjnliqk bgıvq0 kı AKıVı bn gXı[1546 e m pjıb k sbdır hbq Kın n ANX pTın srdır0 Kvıs Kın, esı Kın Aıid k sıQ sıTgıT krk eÁlm Sıh srl k iv{© bgıvq kr dl[bgıvq k0 dbın k ilE eÁlm Sıh srl Bırl snı sihq Aıgrı s rvını hAı[askı Abılı k njdlk bıgl snı k sıQ mkıblı hAı ijsm as sPlqı ¤ıÎq he[prq Xh sPlqı ADırl Qı #Xoik Kvıs Kın A0r ask bıgl sıiQX0 n ltmır kl kıXvıihXı askl mËX 1551 e qk jırl rKl[es ¤kır ‰l g{ Agd dv jl k grg¨l kıl

*Pıafr fıXr#tr, g{ gQ sıihb ADXXn k«, g{ nınk dv ivSviv´ılX, ‰l Amqsr[

k smX Bırq m rıjnliqk di†t s aQıl-pQıl, Asmınqı A0r Arıjkqı kı bolbılı Qı[es kıl k d0rın srl hkmq kl snıE do bır bıdSıh hmıX kı plCı krn qQı iPr APgın srdırı kl bgıvq ko dbın k ilE pjıb Aıe[áp†t h ik Sıhl snıAo k eDır s aDır Aın-jın m pjıb k logo kl mırDıV Ev ivnıSı kı iSıkır bnnı ávıBıivk hl Qı[

rıjnliqk p@ı s SılGqı s bdl rh ASıq vıqıvrx k bıvjd %l g{ Agd dv jl n is#K Dım ko ivkisq krn hq Apnı DXın inrqr ki«q rKı[is#K Dım k ivkıs Ev sgTn k }p m g{ sıihb kı grg¨l kıl Aiq mhävpxı h #Xoik is#K pQı k ivl@xıqı ¤dın krn vıl ivcır v sáQıAo kl binXıd ank smX s FFl jı skql h[%l g{ Agd dv jl kl AØp-Aıkır bıxıl m qËkıl ln rıjnliqk mıh0l k bır m kC skq Es h, ijnkl ap@ı nhl biØk Ap@ı kl AıvSXkqı h[g{ sıihb n Apnl bıxıl m pıqSıh, sıihb, mlr, mlk, isphsılır, cODırl, pıqdır, dlvın, Prmın, h#m, nlsıxı, slım cıkr, cÆl Aıid Sısn ¤bDıl Ev ¤SıskIX pdo kı ¤Xog ikXı h, jo Aıp jl kl smkıl ln rıjnliqk ÛXváQı k ¤iq cqnqı ko dSıq h smkıl ln mıh0l ko dKq hE %l g{ Agd dv jl ikqn icqımX Qı ik log iks ¤kır lok-¤Sısı Ev ¤iqBı k ilE prmıËmı k ¤iq bvPı ho gE h :

nınk dnlAı klAı vifAıeAı Agl sql jıil]
Enl jlle nım ivsıirAı ek n clIAı nıil] (p°ı 1290)

%l g{ Agd sıihb kı ivSvıs Qı ik aÇc pd k AiDkır prmıËmı kl rhmq ªıvrı hl ¤ıÎq hoq h[Aıp jl kı pıvn Prmın h :

iqs isa ksı bolxı ij Aıp jıxı jıxı]
clrl jı kl nı iPr sıihb so prvıxı]
clrl ijs kl clxı mlr mlk slır]
jo iqs Bıv nınkı sıe Bll kır]
ijNhı clrl clxı hiQı iqNhı ikC nıih]
sıihb kı Prmıxı hoe aTl krıl pıih]
jhı clrl ilikAı qhı hkm kmıih]
GI Aıvih nınkı sd aTl jıih] (p°ı 1239)

g{ sıihb k Ansır dinXıvl bıdSıh kl bjıE ¤B kı h#m hl ÛXıpkqı Ev ivSılqı s pıln krn kı AiDkırl h[Amlr-vjlr, isphsılır (sink AiDkırl) Aıid prmıËmı k h#m k ADln h[apro#q slok m sısırk bıdSıh Ev prmıËmı k h#m kl qlnı krq hE dono m Aqr áp†t ikXı h[g{ sıihb k Ansır ¤B k h#m kl Avzı nımikn h[esk ivprlq qËkıl ln rıjnliq m bıdSıh k h#m kl aØlGnı krk Sıhl Amlro kı bgıvqo m Bıg lnı koe AsıDırxı bıq nhl Qıl[ess sısırk rıjıAo k h#mo kl slmı Ev AsmQıqı áp†t hoql h[ijs mılk k h#m kl Avzı nhl hoql vhl mıNXqı k XoªX hoqı h[

%l g{ Agd sıihb n mgl qQı APgın dono k Sısn ¤bDı ko dKı Qı[eiqhıs sı@l h ik SırSıh srl n Sısn ¤bDı ko sinXoijq Fg s clın k ilE aicq kdm Bl aTıE Qı prq g{ sıihb kl njr m ¤bDıkIX Fıc m kmjoirXı Ab Bl iv´mın Qıl :

nıa Pkır pıiqsıh mırK pifq nıa]
ADı kı nıa pırK Ev kr gAıa]

eliq kr nra caDrrl kVl pr Qma]
nrnk grmiK jrxlE kil kr Eh inAra]
(p°r 1288)

Xhr Srsn ¤bDr m ZitX0 Ev AX0^X ÛXi#qX0 k0 ¤mKqr imln kr aØlK h vhl inDrn k0 brdSrh, mK k0 iv°rn, ADr k0 inrl@rk khnr, Srrrql v sËX s ivhln l0g0 kl aÇc pd0 pr inXi#q k ilE ¤rQimkqr es Srsn kl m$X ivSrtrqrE Qrl[Bl hl en l@rxr0 k0 klXg k ANXrX k srQr sbiDrq ikXr h prq vráqv m Xh qËkrlln Srsn-¤bDr k Avgxr0 kl qrP skq krq h[ess áp†t h ik SrrSrh srl ªrrr Srsn-¤bDr m sDrr lrn kl k0iSrSr prl qrh s ¤PiØlq nhl he Qrl[%0l g{ Agd sraib kl $vrihSr Qrl ik sËX k0 phcrnn vrl sX0^X Ev kSrl kmcrrl hl Srsn ¤bDr s sMbiDrq h0n crihE[AX0^X ÛXi#qX0 k0 esm k0e áQrn nhl imlnr crihE[

%0l g{ Agd dv jl n Apnl brxl m crkrl (n0krl) kl ¤Qr kr ijŸ Bl ikXr h[crkr(n0kr) k0 AnSrsn m rhn qQr svr Brv k srQr krX krn kl nslhq dq hE g{ sraib prvn Prmrn krq h :
crk{ lg crkrl nrl grrb vrd]
glr kr GxrrlAr Ksm n prE srd]
(p°r 474)

Xid mrlk k0 svr ªrrr ¤s° krnr h q0 ham Brv k Alrvr ÛXQr k vrd-ivvrd kr ËXrg krnr Bl lrjml h[mrlk k Arg ¤rQrnr hl krnl crihE, h#m nhl cl skqr :
sraib sql hkm n cl khl bxr Ardis]
(p°r 474)

j0 ÛXi#q mrlk k ArdSr k0 ávlkrr krn k pScrq es pr Aml nhl krq v Apn ml ASr s tt hE smJn crihE :
slm jbrb dv kr mFh GQr jre]
nrnk dv kVlAr Qme n kre pre]
(p°r 474)

mDX Xg m rrjiDrkrrl jn srDrrrxr s jbrl bgrr (Forced Labour) krvr kr ankr Srt0rxr krq Qr[g{ sraib kr es sMbDr m kQn h :
bDr ctl j0 Br nr gxr nr apkr{]
sql Ksl svrrlE nrnk krrj sr{]
(p°r 787)

df, sjr Xr iksl ANX ¤krr kr AnriDrkrr T0snr k0e gxr nhl[ess iksl kr Bl Blr nhl h0qr[n0kr qQr mrilk k mDX jb, fr, Arid s rihq Arkt†rk sMbDr k ilE %0l g{ Agd dv jl n Arpsl ÎXrr v smJ kr mrg dSrrXr h :
Eh iknhl crkrl ijq Ba Ksm n jre]
nrnk svk krFlE ij sql Ksm smre]
(p°r 475)

g{ sraib k aprr#q ivcrr qËkrlln rrjnliqk aQrl-pQrl Ev gVbV k mrh0l m bV ¤rsigk Qr[jhr qk %0l g{ Agd dv jl k mgl nËX k ¤iq di†tk0xr kr sMbDr h, esk brr m Arp jl kl prvn brxl m k0e áp†t ¤mrxr ¤rÎq nhl[Arp jl n mgl Ev APgrn hkmq0 kl kmTqr k0 dKr Qr[aprr#q vixrq ivcrr v itÎpixrXr d0n0 hkmq0 pr Ek smrn lrg h0ql h[%0l g{ Agd dv jl k mgl brdSrh hmrX k ¤iq ÛXvhrr k brr m is#K Eiqhrisk s0q0 m vxrn h ik jb brdSrh hmrX SrrSrh srl s prrijq h0kr Argrr s lrh0r kl qrP jr rhr Qr q0 asn Kfr sraib k áQrn pr %0l g{ Agd

dv jl s Btvnqw kl[smkılln Pwrsl sOqo m eskl gvwhl nhl imlql ijsk kırxı kC eiqhwskır esko Eiqhwisk sÇcwe nhl biØk kØpnw hl smJq h[

vwáqv m mDX Xg m Swsko ªwrw rvjnliqk skt k smX Dwimk p{†wo s AwSwlvwd Xw vr ¤wÎq krnw Ek Awm ¤cilq ¤Qw Qwl[ess Swsk kl ¤jv m mwn-sMmwn Bl bFqw Qw[Dwimk p{†wo ko ivrDwl gto k mDX siDw krvwn k ilE Bl eáqmwl kr ilXw jwqw Qw[bwdSwh hmwX n SwK bwbw Prld jl k aÁrwiDwkırl SwK Klll ko SwrSwh srl k swQw smJOqw krvwn k ilE ivnql Bl kl Qwl[aprw#q qQXo kl rwSwnl m bwdSwh hmwX kw Kfr swihb Awnw AsBv-sw lgqw h[Bwe grdws jl %ol g{ hirgoibd swihb k smX mgl bwdSwho kl is#K g{Ao k ¤iqnliq m pirvqn kw aØlK krq hE 'pwiqSwh Gir Awvd' kw vxwn ikXw h[ess Xh ¤mwixq hoqw h ik js Ek s AiDwk mgl bwdSwh g{ swihbwn k swQw mlvkwq k ilE AwE Qw[bwdSwh Akbr kl %ol g{ Amrdws jl v %ol g{ Arjn dv jl k swQw mlvkwqo k ivvrxw imlq h Xid Akbr s phl kwe mgl bwdSwh g{ swihbwn ko imln k ilE AwXw hogw qo vh kvl bwdSwh hmwX hl ho skqw h ijskl ik is#K irvwXq Bl pi†t krql h[

bwdSwh hmwX kw %ol g{ Agd dv jl ko imln k plC #Xw a¨SX Qw? %ol g{ Agd dv jl k pws Esl kwe sink Swi#q nhl Qwl, ijss bwdSwh hmwX kl kwe sink shwXqw kl jw skql[g{ swihb k ilE SwK Klll kl Bwiq ivrDwl dlo m siDw krvwn kl Bimkw Bl mmikn nhl Qwl #Xoik g{ swihb kw SwrSwh srl k swQw kwe spk nhl Qw[is#K sOqo kl scnw k Ansır bwdSwh hmwX kw %ol g{ Agd swihb ko imln kw ¤Xojn ihdwáqwn kl iCn ckl bwdSwhl ko pn: ¤wÎq krn k ilE AwSwlvwd ¤wÎq krnw Qw[%ol s}p dws BØlw k kQnwnsır mlvkwq k dOrwn g{ jl n bwdSwh ko khw ik ask hwQw s bwdSwhl rwÈX m ANXwX Plwn s iCnl h[Xid vh NXwX krgw qo bwdSwhl pn: ¤wÎq ho jwEgl[es ivcwr ko es prvql lKk kl kØpnw kh kr r¨ ikXw jw skqw h #Xoik ABl mgl bwdSwh hmwX k ADwln NXwX v Swsn ÛXvÁQw iniScq }p s smwn nhl Awe Qwl prq sBv h ik g{ swihb pjwb m imjw kmrwn k ÛXvhwr s Asq†t ho ijss Awp jl ko hmwX ko NXwX kl nslhq dnl pVl[Esw sdpdSw AsBv Bl nhl lgqw #Xoik is#K ivcwrDwrw k Ansır rwjw kw ¤mK gxw ask NXwXkırl honw h[

Xhw Xh Xwd rKnw Aiq AwSXk h ik %ol g{ Agd swihb k swQw bwdSwh hmwX kl mlvkwq k swQw qËkılln rwjnliq pr kwe ¤Bwv nhl pVw[%ol g{ Agd dv jl kl bwxwl Ev ÛXvhwr s Awp jl ªwrw SwrSwh srl kw jwiqX p@w s ivrDw krk bwdSwh hmwX kl hkmq áQwipq krn m {ic lnw is© nhl hoqw[bwdSwh hmwX kw Kfr swihb m %ol g{ Agd dv jl ko imlnw Xh sJwqw h ik %ol g{ nwnk dv jl k aÁrwiDwkırXo kl lokí¤Xqw bF rhl Qwl, ijsk kırxw Swsn k aÇc AiDwkırXo n is#K pQw k ¤cwr v ¤Bwv kl Aor DXwn dnw AwrB kr idXw Qw[

gr Agd dl dohl iPrl

-fl jgjlq k0r*

grmiq m jb grmK kl ccr hoql h qo ask ilE 'b³zml' 'sicAr' 'sDr jn' 'jlvn m#q' Arid Ank ivSrhxo kr ¤Xog ikXr jrqr h[sır m khr jrqr h grmK vh p{hr h jo g{ k snmK rhqr h, kBl ivmK nhl hoqr; askr mK g{ kl A0r rhqr h A0r vh inrqr g{-™pr kr prZ bnn kr eÇCk g{-h#m m jlvn Frlqr h[‰l g{ Agd dv jl k Apn SÑdo m vh 'Dml' hoqr h, 'prv Swh' hoqr h *'se pr swh ijnl prr preAr]'* ‰l g{ Agd dv jl ávX pr Swh h, pxr prK, Dml prK h, ijNhonr g{-h#m kl prlnr krq hE smáq ssr ko jlq ilXr h[esliE 'gr Agd kl dohl iPrl' slpxr ivSv m ankr inml XSr Plr hAr h[BÆ klrq jl kl prvn bxxl m :

jg jlqa gr dArr K|lih smq sirr
r{r anmin ilv rniK inrkrir]
kh klriq kl shrr spq dlp mJrr
lhxr jgZ g{ pris mrir]

ank Ansrr ¤B }p prrb³ siqg{ ‰l g{ nrnk dv jl k crxo m svr rq rhq hl Bre lihxr jl jgq g{-XSr ko ¤rÎq hE, g{ crxo pr Atl Brv s Brosr, prqliq dF ivSvrs, h#m m ft rhn kl Bvnr pxr smpxr, ke ¤kr s prrb³ n prKr, pr!@r k ke kiTn Avsr ArE ikq dF icÁ ¤ËXk pr!@r m sPl rh[klcV m snl tp-tp klcV k prnl s tpkql Grs kl pf (g§rl) isr pr aTrkr cl, 'jl g{dv'! Bre lihxr jl gd prnl m ktorr inkrlo, jl! h#m kl prlnr h inkrl ilXr[lihxrAr 'mdr Kr' jl g{dv h#m kr ikDrr s Krnr Sr} k} isr kl A0r s Xr pro kl qrP s, cxdr aTre mdr nhl g{ kr ¤srd Qr[‰l g{ nrnk dv jl SmSrn kl Aor cl pV logo kl BlV plC ho ll[g{dv n moql, hlr, rËn Pkn Sr} ikE log aNh btor-btor Brgn lg, BlV Ctql ge[kC dr A0r kÁ CoV idE log Brgq gE rh gE do qln A0r qb Akl Bre lihxr jl[g{ jl n ¤Sn ikXr #Xo Bre qm mr plC #Xo Ar rh ho sb qo Brg gE qm #Xo nhl gE? hrQr joVkr ivnmqr s bol g{ jl ank iTkrn h prq mrr qo Arpk isvr koe Bl nhl, m khr jr,? mrr koe iTkrnr nhl! g{ jl n bi$SrSr k Gr Arkr ÎXrr s gl lgrXr 'lhixrAr mrr vl koe itkrxr nhl sl' srcqr Qr injáv}p khr itkr,; Arj iml gXr['mihmr ¤krSr k Ansrr *"mrr g{ q m qrr g{, mr mn m q bs m sd ihrd qoih]"* Apn Arilgn m Bre lihxr jl ko Agd bnr g{-pd pr ¤iqi†Tq kr idXr[bnbr bfFr jl s grqr g¯l kl rám krvr ávX ‰l g{ Agd dv jl k crxo pr nqmáqk hE[sBl is#Ko, ‰©rlAo, gris#Ko ko h#m ikXr Arj s Bre lihxr jl ‰l g{ Agd dv jl áv}p m i³qlX g{ h :

isKr pZr GoiK k sB amiq vKh ij

***1801-sl, imSrn klpr,xf, inkt s t mrlj Akdml, shrnpr (X pl)-247001, mo +9194124-80266**

ikA0n]

jı sDms qı lhxw itikA0n] (pºı 967)

prıqn jnmsıKl k Ansır *"iqq mhil j0 sbd hıAı s0 pıQıl g{ Agd jıg imlI[" %l g{ nımk dv jl n %l g{ Agd dv jl k0 g{ Qıp kr Aız dl ik Kfr sıhb jıkr rh0, nım bıxl kı ¤cır-¤sır kr0' qb "idqı C0iV krqır p{ biT Kfr j0iq jgıe]"*

es smX svı k pj %l g{ Agd dv jl kl AıX lgBg 35 vı kl Qıl[%l g{ nımk pıqSıh s Bıe lihxı jl kı imlıp ks hAı Xh Bl Ek idlcáp Gtnı h[Bıe lihxı jl kı ¤kıSı 31 mıc, 1504 e k0 Bıe P} mI jl k Gr mıqı dXı k0r jl kl pıvn k0K s mÁ kl snX, ijılı mkqsr m hAı[Aıpk ipqı jl AÇC DımFX ÛXıpırl Qı A0r AÉXq Dımk {ıc k Qı A0r dgı dvl k apısk Qı Ev ¤iqvı sgq sihq dvl dSın k0 jıXı krq Qı[esl blc bıbr n pjıb pr hmlı ikXı q0 mgl0 n mÁ kl snX k0 lt-pıt kr ajıV idXı[bıbı P} mI jl gıv sGr kıt m Aı bs, kır-ÛXıpır Xhl kr ilXı[Xhl Bıe dvl cd AÇC ÛXıpırl s mlıkıq he q0 ankl pZl blbl Klvl jl s %l g{ Agd dv jl kı And kırj hAı[bıbı P} mI jl k Akıl clıxı kr jın pr ÛXıpır kı pırı bJ Bıe lihxı jl pr Aı pVı[blbl Klvl jl kl kıK s d0 spZ Bıe dıs jl A0r Bıe dıq jl d0 piZXı blbl Amr0 jl A0r blbl AnıKl jl hE[esl blc Ek idn sGr kıt k hl Ek invısl %l g{ nımk dv jl k AnıX svk Bıe jıDı jl s bıxl snn k0 iml I[sGr kıt m Ek jl sıq k iknır Bıe jıDı jl k0 mDır kT s

'Aısı kl vır' kl bıxl kı gıXn krq snı[bıxl kl mDırXı ²dX bDı ge[pC bT iksk l rcl bıxl h[Bıe jıDı jl n bqıXı %l g{ nımk dv jl kl rcnı h j0 es smX krqırpr invıs kr rh h[bs ²dX m Ek lılsı Gr kr ge, dSın kl AıMX lılsı[sbb s sg l jın kı Bl smX Aı phcı Qı[sg lkr cl q0 krqırpr k bıhr fırı fılı[sg k0 vhl iv%ım krn k0 kh ávX krqırpr k0 cl pV[blc mıq k K0p pr Ek jmldır k0 Gıs-pıq kı g§r qXır krq pCı, Bıe! %l g{ nımk dv jl kı Gr khı h? kiıı kıX m rq as jmldır n Gıs kı g§r Apn isr pr aTıXı A0r Bıe jl k0 G0Vl pr svır h0 kh kr G0Vl kl lgım Apn hıQı m pKVl A0r khı cl0 Aıpk0 ank Gr l clq h[Gr pr phc Bıe jl k0 {kn k0 khı Adr Aıgn m Gıs kı g§r fıl hıQı Dı-pıCkr bıhr AıE 'AıA0 Sıh jl! jl AıeAı n, ikv AıE h0, m hl nımk hı[svı dás0' Bıe lihxı jl h#k b#k G0Vl s nlc aÁr ck Qı, prSın h0 rh Qı, Aıh0 ikqnl bVl Bl! es qjávl mK mfl k0 phcın nhl pıXı[pScıqıp krq crxı pr nqmáqk hE[%l g{ nımk dv jl n gl s lgıXı pCı 'nım #Xı h, khı s AıE h0?' jl sGr kıt s AıXı h, nım h lihxı[bs Bıe Aıp n lxı A0r mrı dnı[bTıXı AıvBgq kl, sDXı smX is#K sgq ek§l he sıd{ rhrıs he, kQı ¤vcn, apdSı g{ k sn mn gdgd h0 aTı[lgr qXır hAı sb n imlkr pgq }p m B0jn ghxı ikXı[¤ıq: sDXı bıxl pıT gıXn clqı is#K sgq iml-jl kr svı kıX0 m rq rhql, prl idncXı Bıe jl k mn k0 Es ivmıihq kr ge ik sg k0 sdSı Bj idXı mJ

jo cwihE Qw vh iml gXu h[bs Awp vhl g{-svu m lg gE[C: swq sul lgwqur svu m ÛXáq hl rh[AËXq sMX im†tBr†wl, shnSull, bi©, ivvk m kSul sgTn kqw prvpkurl Ank gxw s ivBi†nq Bwe swihb ku ÛXi#qËv g{ swihb ko ¤Bwivq krqw rhw[ke ¤kur s pri@w Bl ll[hr pri@w m sPl jwn Bwe lihxw jl ko %l g{ Agd dv jl Gdi†wq kr g{-pd pr Awsln ikXu[

g{-pd ku dwiXËv sBwlq hl %l g{ Agd dv jl n idncXu vhl Kfr swihb m rKl jo krqwrpr m dKq rh Qu[Kfr swihb m is#K sgq jVn lgl[Anq blu s hl 'jp jl swihb' 'Awsu kl vur' k pwT gwXn hon lgq aprwq g{ swihb ko apdSu vcn ¤vcn Awid snwq[swQu hl sÇcl-sÇcl ikrq ku apdSu krq[g{ jl ávX mj btkr Bojn krq jlivkwpujn kr invwh krq dwn km pr inBr nhl rhq[vs Awm sgq A0r j}rqmdo k ilE, A0Xwgqo k ilE mwqw Kivl jl lgr qXur krql[g{-Sbd apdSu k lgr k swQu Bojn qÍlq k ilE Bl lgr clqw ijsku ijŸ Bwe sÁu blvf jl n nmkll kl vur m ikXu h[

blvf Kivl nk jn ijs bhql Cra pZrll]
lgir daliq vflE rs Aimq Klir iGArll]
(pºr 967)

Gl, mvdur Klr k swQu j}rqmdo ko inhwl ikXu jwqw[Sbd ku lgr qo Att clqw hl Qw *"lg{ cl gr sbid hir qoit n Awvl KtlE]"* Sbd ku lgr Att clqw rh, esk ilE g{ swihb n hm mwnvqw pr Ek Ai•qlX ivl@xu Anq apkur ikXu vh Qw, pjwbl bolI ko ilip ¤dwn kr es grmKl ilip nwm dnw[Xh Tlk h ik %l g{ nwnk dv jl k smX s hl pjwb m pjwbl lok Bw†w k }p m ¤cilq Ql ikq lKn m ÛXwpwirXo Awid mhwjnlX lfi twkrl A@uro ku ¤Xog krq Qu[%l g{ nwnk dv jl n 35 A@ur dkr 'ptl' bwxl kl Awsu rwg m rcnu kl prq es Bw†w }p m lg mwZu dkr qknlkl }p %l g{ Agd dv jl n idXu[ssur Br kl Bw†wAo kl Koj krn vwlu ¤is© Bw†w ivzwnl igXsn ilKqw h ik pjwbl k A@ur %l g{ nwnk dv jl k smX m ivkisq hE prq %l g{ Agd dv jl n esm ávr (Sounds) A0r mwZu icNh (Vowels) joVkr es iniScq qknlk A0r qrqlb (Technical System) d eskw pir†kur (Polishing) ikXu A0r es g{mK s insq grmKl nwm idXu[

Xhl nhl %l g{ Agd dv jl n Apn hwQo s es sDwl he grmKl ilip m pwc-pwc A@uro kl pi#q d bwl boDu qXur ikE[dvnwgrl v Pwrsl kl qlnw m Xh jitl n hokr srl Ev mwZu icNho m shj hon k kwrx g{ kwl s hl pjwb m Kb ¤cilq he[g{ swihb n ávX esm grbwxl k gtk qXur ikE[mwqw Kivl jl A0r g{ swihb ávX Cot bÇco ko bwl boDu A0r grbwxl k gtk pFwq[aNhon tksul A0r DwmSwlIwE áQwipq kl (DwmSwl) as smX g{ªwr ko khw jwqw Qw jhw is#K sgq EkZ hoql A0r jhw inXimq }p s grmiq v grbwxl ku ¤cur-¤sur hoqw[g{ jl ávX DwmSwlIwAo m hwijr hoq[grmKl ku ¤cur-¤sur hon s 'BlC BwiKAw ghl' Dwlr-Dwlr imtn lgl[%l g{ nwnk dv jl n dKu Qw v k0m imt jwql h, mr jwql

h ijnkı Apnı srihËX, Brı†w nhl hoql ankl svdnı Qıl "Gir Gir mlAı sBnı jlAı boll Avr qmırl] cır kt slm krihg Gir Gir isPiq qMhırl](pºı 1191)

g{ jl n Alg-Alg áQımo pr sgq joVl jhı k mKl is#K ‰©ıIAo ko EkiZq kr grbıxıl s joVq[@ıZ k ‰©ıI mKl is#K k shXogl bn AıËm icqn krq ÎXır Bıvnı m jV Ek-dsr kl smáXıAo kı invırxı krq Ek ekıe k }p m kım krq[

en sBl ¤cır kıXo k sıQı-sıQı g{ srıhb n bıxıl rcnı pr Bl Apnı DXın ki«q rKı[Aıp jl n 63 slok kl rcnı kl jo ‰l g{ gQı srıhb k spıdn kÁı pcm pıqSıh ‰l g{ Arjn dv jl n iviBº rıgo m g{ srıhbın ªırı rcl vıro k sıQı skilq ikE h js-- isrl rıg kl vır m 2 slok, mıJ kl vır m-12, Aısı kl vır-15, sorıT kl vır m-1, shl kl vır m-11, rımklI kl vır m-7, mı} kl vır m-1, sırg kl vır m-9, mlır kl vır m-5, kl joV-63

X´ip ignql m X kvl 63 slok h ikq en sloko m an sBl iv†Xo kı ápSı hAı h jo ‰l g{ nınk dv jl ªırı idE gE Dım icqn k ml is©ıq h[js sv si†t kı rcnhır kÁı ¤B vh Ek hl h jo sv Sıi#qmın h, ¤kıSı pj h, inrjn h, inrıkır h, zın }p h, AıËm áv}p h :

Ek iŸsn srb dvı dv dvı q Aıqmı]
Aıqmı bısdviáX j ko jıxı Ba]
nınk qı kı dıs h sıe inrjn da]
(pºı 469)

sırl si†t askl rcnı h[sb kC ask h#m s pircıilq h:

Aıp sıj kr Aıp jıe iB rK Aıp]
iqs ivic jq apıe k dK Qıip aQıip]
(pºı 475)

g{ kl Sırxı m Aıkr as mhın Sıi#q kı zın ¤ıÎq hoqı h :

j sa cdı agvih srj cVih hjır]
Eq cınxı hoidAı gr ibn Gor ADır]
(pºı 463)

mn†X kı mn mkın h Sırlr es mkın kl Cq h, mıXı kı ¤Bıv es mn }pl mkın ko qılı lgı hAı h, es qıl ko Koln kl cıbl g{ k pıs h BıvıQı mn s mıXı kı ¤Bıv g{ ªırı hl dr ikXı jı skqı h[siqg{ k ibnı mn kı drvıjı Kl nhl skqı, iksl ANX k hıQı m eskl cıbl nhl h[

g{ kjl pıh invl mn koTı qn Ciq]
nınk gr ibn mn kı qık n aGV Avr n kjl hiQı]
(pºı 1237)

mn k Aqr iáQıq ¤kıSı pj s imlıp nım-ismrn ªırı hoqı h[¤B kl isPqo-slıh krq hE mn aËsıh A0r sdıvl Aınd pirq hoqı h :

-caQı phir sbıh k sriqAı apj cıa]
iqnı drlAıvı isa dosql min miK scı nıa] (pºı 146)
-nınk iqnı bsq h ijNh Gir visAı kq]
ijn k kq idsıprl s Aihinis iPrih jlq]
(pºı 791)

Xid cıhq ho ik bsq kl ¤Qım Chn qMh Aınidq kr qo ¤B kı XSı gıXn kro :

pihI bsq Aıgmin iqs kı krh blcı{]
nınk so sılıhlE ij sBs d AıDı{]
(pºı 791)

svw Ev nmqw k pj ‰l g{ Agd dv jl

-fl mdnjlq k0r

‰l g{ Agd dv jl is#K0 k iªqlX g{ Qw[ankw jNm 5 vsrK, svq 1561 qdnswr 31 mwc, 1504 e k0 gwv mÁ dl srw (srwX nwgw) ij lw mkqsr (pjwb) m hAw Qw[enkw phlw nwm Bwe 'lihxw' jl Qw[enk ipqw kw nwm Bwe P} ml jl qQw mwqw kw nwm blbl dXw k0r Qw[loDwl sbdwro kl bgwvqo qQw bwbr k hmlo kl ASwiq Ev ltmwr k kwrxw gwv 'mÁ dl srw' ajV gXw[grlbl k kwrxw Bwe P} ml jl Apnw pqk gwv CoVkr phl gwv hrlk, qQw iPr Kfr swihb jw bs A0r vhl Swhl ÛXwpwr krn lg gX[Awp jØdl hl bV Swhkwr bn gX[

Bwe P} ml jl ¤ËXk vÌ dvl dSwn k ilE ÈvwlwmKl kl XwZw krq Qw[Bwe lihxw jl pr Apn ipqw kl Dwimk {icXo Ev ivSvwso kw bVw ¤Bwv Qw[Bwe lihxw jl ko prm sÁw kl qwlwSw kl qlv eÇCw Qwl, esl ilE v zwn kl ¤wÎq k ilE B#qo qQw sqo kl sgq kl qwlwSw m rhq Qw[15 vÌ kl AwX m ankl Swdl Bwe dvl cd kl spZl blbl Klvl jl k sQw gwv sGr m he[ank do spZ qQw do spiZXw Qwl[ipqw jl kl mËX (1526 e) k apwq Bwe lihxw jl ko kwrobwr kw swrw kwX sBwlnw pVw A0r v es kwm m kwmXwb rh[1532 e m Ek idn Bwe lihxw jl n ‰l g{ nwnk dv jl k Ek is#K Bwe joDw jl s ‰l g{ nwnk swihb kl bwxl kw Xh Swbd snw :

iBnl rwnVlE cwmkin qwr]
jwgih sq jnw mr rwm ipAwr]
(pºw 459)

es Swbd kw Bwe lihxw jl k mn pr bhq ghrw ¤Bwv pVw qQw ank idl m ‰l g{ nwnk dv jl s imln kl c†tw pdw he[¤ËXk vÌ kl qrh jb v 1532 e m dvl dSwn k ilE ÈvwlwmKl kl XwZw pr gX qo Apn jËQ sihq ‰l g{ nwnk dv jl k dSwn k ilE krqwrpr phc[‰l g{ nwnk dv jl k dSwn s Bwe lihxw jl kl AwËmw qÎq ho ge A0r v vhl rhn lg[as v#q ankl AwX 28 vÌ Qwl[ank ÛXvhwr m bVl nmqw Ev imTws Qwl[‰l g{ nwnk dv jl Bwe lihxw jl kl Swi$sXq s bhq ¤Bwivq hE qQw an pr zwn kl bi$SwSw kl[

‰l g{ nwnk dv jl kl iSw@wAo kw Bwe lihxw jl pr ghrw ¤Bwv pVw A0r vo g{ jl k iSwtX bnkr krqwrpr hl itk gX[bVl ‰©w s v ‰l g{ nwnk dv jl k apdSw snq qQw ankl bwxl s Apn ²dX k sdh dr krq[‰l g{ nwnk dv jl Bwe lihxw jl kl ¤B-Bi#q qQw lgn s bhq ¤sº hE[aNhon Bwe lihxw jl ko ank kwrobwr kl dKBwl k bhwn Kfr swihb vwips jwn k ilE ¤irq ikXw[vwips

Kfr swihb Avkr Bwe lihxw jl kv mn n Igw qo v iPr krqwrpr phc[jvkr anko pqw clv ik ‰l g{ nwnk dv jl Kqo m gX hE h[Xh snkr Bwe lihxw jl Bl Kqo kl Aor cl idE[Awg jvkr #Xv dKq h ik ‰l g{ nwnk dv jl Apn svko sihq Dwn kl Psl m s Krpqvwr inkvl rh h[Bwe lihxw jl g{ jl ko mwQw tkkr Kd Bl kwm m ÛXáq ho gX[g{ jl k dSwn-dldwr k swQ hl Bwe lihxw jl k is#Kl-isdk kv eiMqhwn Sw} ho gXw[‰l g{ nwnk dv jl k h#m Answr Bwe lihxw jl n klcV s Brl Gws-Ps kl gTrl bwDv ll qQw isr pr aTvkr g{ swihb k plC-plC cl pV[Gws kl gTrl s klcV Brv pwnl Bwe lihxw jl kl rSml poSwk pr igr rhw Qw[jb v Gr phc qo mwqw sl#Kwl jl n g{ jl s khw, "Bwe lihxw jl dr s sPr krk AwX Qv, Awpn Awq hl anko kwm m Igw ilXw[dKo, klcV s enk kimql kpV ks Krwb hE h["

‰l g{ nwnk dv jl Bwe lihxw jl kl Aor dKkr hs pV Aor Prmwn ikXw, "sl#Kwl! enk isr pr Gws kl gTrl nhl, Xh qo 'dinXw k dKo' kl gTrl h[X klcV k Clt nhl X qo ksr k Clt h[prmËmw n ávX enko Xh ijMmdwrl sBwln k ilE cnw h[" Bwe lihxw jl n es h#m ko ¤vmn ikXw qQw bVl ‰©w s vhl swv krn Ig[Ab Bwe lihxw jl kl nmqw Ev swv-Bwvnw kl kiTn prl@w Sw} ho ge[v gris#Kl kl ks0tl pr smáq prl@wAo m Kr aqr[

v qn-mn-Dwn s sgq kl swv krq qQw hr v#q g{ jl k h#m kl pwlnw k ilE qXwr-br-qXwr rhq[v g{ jl k iksl Bl h#m pr ikq n krq[g{ swihb kl elwhl bwxwl n Bwe lihxw jl ko Avkiqwq kr ilXw[¤B-¤m Ev g{-swv m m^n anko Apnw Awp Bl Bl gXw[g{ crxw m rhkr Bwe lihxw jl n gris#Kl kv pxw zwn ¤wÎq ikXw qQw is#Kl-AwdSw, ko ÛXvhwirk }p m Dwrxw ikXw[g{-Gr kl swv ank jlvn kl sbs bVl ÛXáqqw Ql[kiTn s kiTn kwm ko Bl v iKl mwQv ávlkwr krq qQw hr kwm ko Apn hwQo s krnw Apnw s0Bw^X smJq[Apn gxw kv sdkv Bwe lihxw jl g{ jl k bhq smlp ho gX qQw sgq m ankv mwn-sMmwn Bl hon Igw[

‰l g{ nwnk dv jl áQwipq ikE nE Dwm, ask ivkws qQw swmwijk sgTn kl Agvwe k ilE iksl X0^X gris#K ÛXi#q kl K0j m Qv[g{ swihb Apn aÁrwiDkwrl kv cXn is#Kl-svko k gxw k AwDwr pr krnw cwhq Qv[v Apn pZo qQw ANX svko ko ke bwr Ajmw ck Qv[Bwe lihxw jl ¤ËXk prl@w m sPl hE[Bwe lihxw jl kl kiTn prl@w k vÁwq hm 'Awid swKlAw' m imlq h[ankl g{-crxw s ¤liq DwX qQw h#m mwnn kl Bwvnw n Xh áp†t kr idXw ik v hl grg¨l k X0^X h[1539 e m ‰l g{ nwnk dv jl n bwbw bfFw jl s rám prl krvwkr Bwe lihxw jl ko grg¨l pr bTvkr anko mwQw tkv[Bwe lihxw jl ko "‰l g{ Agd dv jl' bnwkr grg¨l kl ijMmdwrl s0p dl[‰l g{ nwnk dv jl k ÈXoiq-joq smwn k bwd ‰l g{ Agd dv jl n is#K Dwm kl AgAwe bV aÁm qrlk s

kl[ank AıdSı Ansır is#K sgq inXmpvk ektTl hoql qQıı %ol g{ nınk dv jl k apdSıo kl ÛXı$Xı krql[aNhon lgr kl ¤Qıı ko A0r AiDık ivkisq ikXı, ijskl dK rK kı kım mıqı Klvl jl krq[Bıe sÁı jl A0r Bıe blvf jl k kQın Ansır, lgr m dDı qQıı dsl Gl m bnl he Klr Kın ko imlql Qıl[g{ sıihb ávX sıDırxı Krık Kıq Qı[%ol g{ Agd dv jl kl in†kım svı k }p m mıJı @ıZ m is#Kl kı ¤cır kıPl Plı[is#K sgq k ¤Bıv qQıı lgr kl sáQıı ªırı smıj m pv ¤cilq vxı-bıt Ev jıiq-pıiq k smıijk BdBıv dr hon lg[g{ sıihb n smınqı qQıı mınvlX Ekqı k apdSıo ªırı ACqo qQıı grlbo m ávıiBmın kı Ehsıs krıXı[

%ol g{ Agd dv jl kı sbs bVı gxı Ek AıdSı is#K honı Qı[v %ol g{ nınk dv jl k AnNX Aızıkırl svk Qı[Xhl gxı aNhon Apn svko ko ghxı krn kı apdSı idXı[

%ol g{ Agd dv jl kl bıxıl Aıkır m bhq km h[%ol g{ gQı sıihb m Aıp jl k 63 slok h[Aıp jl kl bıxıl m jlvn kı j0 PlsPı ¤kt hoqı h askı ml AıDır nmqı, svı qQıı nım jpnı h[ankı apdSı h ik mıXı kl q†xı ql mn†X ávıQıl ho jıqı h qQıı skıxı soc kı iSıkır ho jıqı h[Xh Avgxı pxı g{ kl Sırxı m jın s hl dr hoqı h :

nınk gr ibn mn kı qık n aGV Avr n kjl hiQı] *(p°ı 1237)*

jlvn k shl mág pr vhl mn†X clqı h, ijsko prmıËmı ™pı kr 'nım' kl dıq bi$SıSı krqı h[g{ jl k mq k Ansır mn†X kl Sıi$sXq k inmıxı m km kl bVl mhınqı h :

cigAıeAı birAıeAı vıc Dırm hdir]
krml Aıpo Aıpxıl k nV k dir]
ijnl nım iDAıeAı gE mskiq Gıl]
nınk q mK ajl hor kql Ctl nıl]
(p°ı 146)

%ol g{ Agd dv jl k sloko kı m$X Bıv Xh h ik Xh jlvn AØp smX k ilE h[mn†X ko Apnl Sıi#q pdıQıo ko sicq krn m nhl lgınl cıihE[j0 mn†X prmıËmı kl bdgl krq h, ankı hl jlvn kımXıb h :

ndir iqNhı ka nınkı nım ijNhı nlsıxı]
(p°ı 1239)

mn k plC lgn s jlvn kBl ,cı nhl ho skqı[mn ko prmıËmı kl isPq-slıh m j0Vkr hl Sıiq ¤ıÎq ho skql h[¤B-¤ıÎq k ilE %ol g{ Agd dv jl ¤B kı h#m phcınn ko ¤ıQımkqı dq h[ankı Prmın h :

nınk hkm pCıixı k qa Ksm imlxı]
(p°ı 139)

g{ kı h#m mınn m iksl ikám k vıd-ivvıd kı in†Dı krq h :

slm jbıb dıv kr mFh GQıı jıe]
(p°ı 474)

bdgl krn vıl k ilE Xh Aiq j}rl h ik vh Ahkır kı ËXıg kr[¤B-¤ıÎq kl iªqlX Sıq 'svı' h, ijsk ªırı mn†X ko ávX kl phcın ho skql h :

Aıp gvıe svı kr qı ikC pıE mın]
(p°ı 474)

g{ kl svi ko v Ksm (¤B) kl cikrl k qØX smJq h, ijsk ªiri is#K Ev g{ n Ek ho jwni h :

Eh iknhl cikrl ijq Ba Ksm n jie]
nink svk kiFlE ij sql Ksm sme]
(pºi 475)

jo mn†X g{ k bquX riáq pr clkr prmiËmi kl Bi#q krqi h, aski icÁ sq†t h A0r asko dinXi kl koe Bl váq C nhl skql :

ijn vifAie qr nim kl q rq mn mih]
(pºi 1238)

iksl isXinp-cqrie k Aisr, Agr A0Ci mn†X Bl p{†io s ÈXidql krqi h qo vh Apn Aicrxi s Apn jlvn ko Kd hl nici krn kl mKqi krqi h :

Aipxi hQl Aipxi d kci Aip lie]
(pºi 148)

dsro k Avgxi bqin kl Aidq mn†X ko jlvn m gq m Dikl ql h[viáqivk smJDiri esm h ik mn†X Apnl kimXo ko dr krn ki ¤XËn kr :

nink prK Aip ka qi pirK jixi]
(pºi 148)

%l g{ Agd dv jl k slok m smkilln smij k jlvn-mØXo k Asqln qQi ADigiq kl s$q Ailocni kl ge h :

nia Pklr pniqsih mrK pifq nia]
ADi ki nia pirK Ev kr gAia]
eliq ki nia caDiri kVl pr Qwa]
nink grmiK jixiE kil ki Eh inAia]
(pºi 1288)

g{ sihb ki Xh slok hmiri m0jdi smij k qQi rijnliqk hilq pr Bl pri iPt bTqi h[ank apdSi k Ansir smij k ADigiq ko kIXg ki phri smJni cihE[

is#K lhr k ivkis m %l g{ Agd dv jl n Ahm Xogdin fili[Apnl XiˆX AgAie m aNhon %l g{ nink dv jl k dSiE AidSo ko iniScq qQi sgiTq }p ¤din ikXi[aNhon %l g{ nink sihb kl bixl EkZ kl[es qrh is#Ko k mhin Diimk gQi %l g{ gQi sihb k skln ki kiX AirB ho gXi qQi esm ivSvis rKn vil AnXieXo ko XiˆX idSi iml ge[

g{ sihb n iv´i-¤sir kl A0r Bl ivS†i DXin idXi[grmKl A@iro kl ilip m iSi@i kl Si}Aiq kl qik siDirxi log Aisinl s bixl ki piT kr sk[%l g{ Agd dv jl n bÇco k iSi@ixi k ilE Ek nvln Fg pSi ikXi[jhi mn k áviáQi k ilE bixl ki piT krni qQi as pr Aml krni j}rl smJq Qi, vhl Slrlr ko qd{áq rKn pr Bl jor dq Qi[g{ sihb n n0jvino kl qd{áql k ilE Kl-mdin, Ev dgl-kSql k ilE AKiV bnviX[jhi v kiSqXi krviXi krq Qi, as áQin ko 'mØl-AKiVi' khi jini Si} ho gXi[es qrh is#K sáQi m Diimk zin k siQi-siQi áviáQX inmixi ko Bl XiˆX áQin idXi gXi[

%l g{ Agd dv jl k ¤XËno ªiri %l g{ nink dv jl kl bixl ki ¤cir ivSil áqr pr hAi[%l g{ Agd dv jl sbk hrmn-ÎXir niXk bn gX[Kfr sihb k piKfl iSivniQi (ijsko 'qpi' khq Qi) n logo m vhm-Bm Pli rK Qi[g{ sihb k apdSo ªiri logo n vhm-Bm qQi ADiivSvis ËXign Si} kr idE A0r qp kl miNXqi km

ho ge[khw jwqw h ik mgI bwdSwh hmwX 1540 e m SwrSwh swrI s hwr Kwkr lwh0r l0tqw hAw rwáq m Kfr swihb m g{-dSn k ilE g{ swihb k pws AwXw Qw[

1540 e m %wI (g{) Amrdws jI %wI g{ Agd dv jI kI Srxw m AwX qQw g{ swihb kI swv m jt gX[%wI g{ Agd dv jI n is#K Dm k ¤cwr k ilE Ek ngr bswn kI ijMmdwrI anko s0pI[esI h#m k ADIn 1549 e k Aws-pws %wI goedvwI swihb ngr bswXw gXw[

%wI g{ Agd dv jI n girAwe kI ijMmdwrI qrh vIw qk inBwe[aNhon Apnw aÁrwiDkwrI cnn s phl Apn spZo qQw is#Ko kI kVI prI@w lI[sPl hon pr Apn AnNX is#K %wI (g{) Amrdws jI ko girAwe b$SI[%wI g{ Agd dv jI 48 vIw kI AwX Bogkr 3 vswK, s 1609 qdnswr 29 mwc, 1552 e ko ÈXoiq-joq smw gX[

kivqw

jo en AwKo n dKw h

-s sqnwm isG kml*

jo en AwKo n dKw h, njwrw Ajb qr dr kw,
inhwrw %wI hirmdr ko v jI Amq srvr kw[
grbwxI snI mn s, iknwr bT sr k,
skn pwqw h mn jIqw, iPŸ n iPr iksI fr kw[
ilKI h jo grbwxI, sjI Ab vo h swjo pr,
sn asko jo BI, vo hI bn jwX g{-Gr kw[
eÇCw dSn kI lIkr, jo Awq h krn isjdw,
Br JolI bn pwZ, g{ jI kI njr kw[
imlI qskIn as }h ko, skn imlqw sdw idl ko,
ávwiBmwn h bFqw, v AiBmwn h mrqw[
ilKw ijs k nslbo m, Jk vo hI qr dr p,
lbw lb h vo Br jwqw, swlI jo bn dr kw[
jV bT Qw sb pws, qrI bwxI s sb Apn,
voh pwZ qrI rhmq k, ankw h ²dX Brqw[
SwŸ v sb m jlnw, g{ k Swbd khq h,
rjw m hI sKI jIE jo eqbwr h krqw[
g{ drbwr jo AwX, g{ kw h#m jo mwn,
¤vwn h ¤B-Gr m, chr pr nr h Jrqw[
Swbd b0n AkI QwVI kr gxwvn #Xw kmI?
nmwedw #Xw bn ankw, qBI khn s h frqw[

*248 Urban State, Phase-1, Ludhiana-10 Mob. +9198726-09921

%ol g{ qg bhwdr swihb jl

-bIbI grmIq kOr*

is#K Dwm m[g{ kw áQwn sbs[svoäm h[is#K Dwm k[¤vÁk %ol g{ nwnk dv jl h[AOr ans[hI is#K Dwm kl g{-prpr& kw AwrB hoqw h[%ol g{ qg bhwdr swihb jl is#K Dwm kl g{-prpr& m[nvm[áQwn pr sSoiBq h[%ol g{ qg bhwdr swihb jl kw jlvn ËXwg, swhs, SOX[AOr bildwn k[kwrxw nmáX AOr AwdrxlX h[%ol g{ qg bhwdr swihb jl kw jNm 1 A¤l, 1621 e[ko mIrI-pIrI k[mwilk sq ispwhl CTm[pwqSwh %ol g{ hirgoibd swihb jl k[Gr mwqw nwnkl jl kl pwvn koK s[%ol Amqsr m[hAw[Awp jl k[cwr Bwe Q[ijnk[nwm-- bwbw gridÁw jl, bwbw sUrj mØl jl, bwbw Axl rwX jl AOr bwbw AtØl rwX jl Q[%ol g{ qg bhwdr swihb jl Apn[BweXo m[s[sbs[kin†t Q[

Awp jl kw bcpn kw nwm ËXwg mI jl rKw gXw Qw[bcpn m[%ol g{ qg bhwdr swihb jl kl bhp@wlX Swi$sXq pr Awpjl kl mwqw nwnkl jl n[bhq ghrw ¤Bwv fwlw[Awp jl pr mwqw nwnkl jl k[²dX kl dXwlqw, komlqw AOr Ekwq i¤Xqw kw bhq ghrw ¤Bwv pVw[Awp jl k[ipqw %ol g{ hirgoibd swihb jl kl infrqw AOr idlrl kw Bl Awp pr ghrw ¤Bwv pVw[%ol g{ qg bhwdr swihb jl Apn[ipqw k[swQ AØp AwX m[hl iSwkwr KIn jwXw krq Q[AØp AwX m[hl Awp SáZ clwn m[prl qrh s[inpxqw ¤wÎq kr ck Q[krqwrpr k[X© m[Awpkl qg k[jOhr dKkr %ol g{ hirgoibd swihb jl n[Awpkw nwm qg bhwdr rKw[aNhon[bcn ikXw-- hmwrw Xh spZ bhq bIl AQwq bIvwn Swrvlr qQw qg kw Dwnl hogw[

g{ swihb vrw^X qQw ¤m k[pj Q[komlI ²dX, bIvwn AOr sfOI Swrlr, qg AOr klm k[Dnl, sglqkwr, propkwrl, Dwm r@wk sPl ghá@ AOr iv°wn Q[Awp jl k[ipqw %ol g{ hirgoibd swihb jl n[Awpkl iSw@w k[ilE bwbw bfFw jl, Bwe grdws jl AOr Bwe bihlo jl kw cnwv ikXw[sbs[phlI q$ql bwbw bfFw jl n[ilKvwe[Awpko grbwxl qQw Dwm gQo kl iSw@w k[swQ-swQ SáZ iv´w qQw GVsvwrl Bl isKlwe ge[%ol g{ hirgoibd swihb jl n[sBl is#Ko k[ilE SáZ-iv´w ko Ainvwr[kr idXw Qw[%ol g{ qg bhwdr swihb jl n[Dwimk pirvSw k[swQ-swQ sNX pirvSw m[bcpn ibqwXw qQw smX kl njwkq ko smJq hE sNX iSw@w m[pirp#vqw ¤wÎq kl[es bwq kw ¤mwx krqwrpr kl jg h, ijsm[Awpn[bV[Swrvlro kl qrh qg k[jOhr idKwE[

*New Abadi Punder, G.T. Road Batala.

%ol g{ qg bhwdr swihb jl kw ivvwh krqwrpr k invisl lvl cd kl pZl mwqw gjrl jl k swQw hAw[lvl cd A0r ankl pËnl ibSwn k0r Awp jl k gxw s bhq ¤Bwivq hE Qw[%ol g{ hirgoibd swihb jl k ÈX0iq-j0q smwn k pScwq %ol g{ qg bhwdr swihb jl Apnl mwqw jl A0r pËnl mwqw gjrl jl k0 swQw lkr 'bkwlw' nwmk gwv m Aw gE[ÈXwdwqr Awp ¤B Bi#q m hl lln rhq Qw[%ol g{ qg bhwdr swihb jl dinXwvl kwX0 s bhq dr rhq Qw, esilE %ol g{ hirgoibd swihb jl n grg¨l Apn bV spZ bwbw gridÁw jl k spZ %ol g{ hirrwX swihb jl k0 s0pl[%ol g{ hirrwX swihb jl k ÈX0iq-j0q smwn k pScwq is#K eiqhws n Apn Awp k0 Ek bwr iPr d0hrwXw[%ol g{ hirrwX swihb jl k bV spZ rwmrwX dinXwvl q0r pr bhq sJvwn Qw ikq A0rgjb k0 KSw krn kl eÇCw s vh is#Kl isdk s fgmgw gE[esl kwrxw g{ swihb n ask0 is#Kl s bih†™q kr idXw[%ol g{ hirrwX swihb jl n Apn C0t spZ %ol g{ hiriŸSwn jl k0 grg¨l k X0^X smJq hE girAwe ank0 s0p dl[

%ol g{ hiriŸSwn swihb jl is#K sgq k blwv pr jb idØll gE q0 vhw pr cck kl ibmwrl k kwrxw hwlq Krwb h0 ge[is#K sgq n hwQw j0Vkr ivnql kl ik h sÇc pwqSwh jl! Awpk bwd grg¨l kl ijMmdwrl k0n inBwEgw? %ol g{ hiriŸSwn jl n g{-Gr m grg¨l kl ijMmdwrl ¤dwn krn kl cll Aw rhl prprw k0 inBwq hE 'bwbw bkwlw' SÑd0 kw aÇcwrxw ikXw, Xh Prmwn krq smX g{ jl ÈX0iq-j0q smw gE[

g{ jl ªwrw aÇcwrxw ikE gE 'bwbw bkwlw' SÑd0 m bwbw SÑd nvm pwqSwh %ol g{ qg bhwdr swihb jl k sdB m aÇcwrxw ikXw gXw Qw[%ol g{ hiriŸSwn jl k 'bwbw bkwlw' SÑd0 kw AQw Xh Qw ik Ab grg¨l hmwr bwbw AQwq dwdw jl sBwlg j0 'bkwlw' nwmk áQwn m rhq h[Dwrml n en SÑd0 kw AQw mnmwn Fg s ikXw qQw vh Apn Awp k0 g{ khlvwn lgw[as smX bkwl m rhn vwl s0Fl jwiq k Ank l0g is#K sgq s Bt ávlkwr krn lg Qw[%ol g{ qg bhwdr jl AwDXwiËmk qQw Swiq kw jlvn ÛXqlq kr rh Qw[en pwKifl s0iFX0 (nkll g{A0) k hwq hE As l l g{ kl phcwn krnl miSkl h0 ge Qwl[

sÇc g{ swihb %ol g{ qg bhwdr swihb jl k0 FFn kw ™qwQw m#Kxw Swh lbwnw n ikXw[is#K Dwm k prprwgq kwÛX-gQw0 m Bwe m#Kxw Swh k bwr m askw jhwj qPwn m Ps jwn kw A0r nvm pwqSwh ªwrw }hwnl Swi#q s askw jhwj iknwr lg jwn k vÁwq kw vxwn imlqw h[askw jhwj iknwr lg gXw q0 vh Apnw vcn inBwn g{-dSwnwQw hq phcw[iSwromixw g{ªwrw ¤bDwk kmtl ªwrw ¤kwiSwq 'is#K eiqhws' (Bwg ph lw) m Bwe m#Kxw Swh lbwnw k ¤sg kw es ¤kwr vxwn ikXw gXw h :

Bwe m#Kxw Swh gjrwq AQwq kwiTXwvwV m g{ jl k msd k }p m swvw krq Qw[Bwe m#Kxw Swh k pws is#K0 ªwrw g{ k

ilE idE gE Apnl AuX k dsv Bug kl Ek hjur mohr Qul asn bkul m jukr dKu ik bhq s log Apn Aupko g{ kh rh Qu qo asn Asll g{ kl phcun krn hq Apn mn m skØp krq hE prmuËmu ku ámrxu ikXu A0r khu ik h sÇc puqSwh! mrl bi© kum nhl kr rhl h[Aup Apnl Amunq Apn mK s mugkr mJ s l lo[esk bud asn an sbk sumn do-do mohr rKl jo Apn Aupko g{ bqukr sgq s Btu ávlkur kr rh Qu[an sBl n do-do mohr ávlkur kr ll A0r hr koe mohr dKkr KSu ho gXu[iksl n Bl kur-Btu kl Asll AuX kl buq qk nhl kl[

Bue m#Kxu Swh lbunu ko ivSvus ho gXu ik en puKfl g{A0 m s koe Bl sÇcu g{ nhl h[vh bhq innuSu hAu asn logo s pCu ik Xhu pr koe ANX sOFl Bl rhqu h? logo n Bue m#Kxu Swh lbunu ko Ekuq A0r Swiq m rh rh %ol g{ qg bhwdr swihb jl k bur m bqwXu[

Bue m#Kxu Swh jl as áQun pr phc gE Xhu pr %ol g{ qg bhwdr swihb jl ¤B Bi#q m lln Qu[Bue swihb n dSuno k ilE ivnql kl ikq muqu gjrl jl n khu ik vh iksl s nhl imlq prq Bue m#Kxu Swh jl n ivnql kr druvju Klvu ilXu[dSun krq hl ank ²dX ko bhq skn imlu[aNhon g{ jl k sm@u Bl do mohr rKkr muQu tku[g{ jl ko Xh AuBus ho cku Qu ik svu sBuln ku smX Au cku h, esilE aNhon Bue m#Kxu Swh s khu-- "Bue is#Ku! g{ dl Amunq idÁl hl Bll hdl E, hjur ivcO kvl do d irhu E eh #XO?"

Aupk bcn snkr Bue m#Kxu Swh bhq KSu hE aNhon Apnu SuSu g{ jl k crxo m Jku idXu A0r sBl mohr g{ jl k sm@u rK dl[iPr Bue m#Kxu Swh jl n Cq pr cFkr ,c ávr m Apn swiQuXo A0r apiáQq dSunuiQuXo s khu-- 'g{ lDo r! g{ lDo r!!' AQuq sÇcu g{ iml gXu h[Bue m#Kxu Swh jl kl Xh pkur snkr prl is#K sgq Bugkr %ol g{ qg bhwdr jl k pus Au ge A0r bubu bfFu jl k puq bubu gridÁu jl n girAue kl rám Adu kl A0r %ol g{ qg bhwdr swihb jl ko nvm puqSwh k }p m grg¨l pr ivrujmun ikXu gXu[

es qrh g{ swihb ¤B Bi#q m lln rhn vul Sirvir, X©, B#q qQu mhwdunl Bl Qu[ËXug A0r kbunl kl Buvnu hon k kurxu aNhon dKl jnqu k ilE Apnu bildun KSl s Apxu kr idXu[%ol g{ qg bhwdr swihb jl ku di†tkoxu AuSuvudl Qu vh Apn aslo pr kuXm rhn vul cÆn kl qrh Af0l Ek mhun p{†u Qu[

mhun Swhld, prpkurl, Dm r@k, dln diKXo k hmdd %ol g{ qg bhwdr swihb jl kl Xud ko sdv ²dX m bsun s ank vcno pr Aml kr ssur k sv sKo kl ¤wiÎq hoql h[g{ vu#X Ansur :

qg bhwdr ismirE Gr na iniD Au Duie]
sB Quie hoe shie]1] *(dsm gQu)*

jIvn-AnBvo k icZkwr : B#q SwK PrId jI

-fI rnj« isG 'swihl'*

"%ol g{ gQw swihb' m ijn B#q swihbwn kI bwxI Swiml kI ge h, anm B#q SwK PrId jI kw áQwn AËXq mhävpx h[B#q SwK PrId jI kw jNm sn 1173 e m ij:lw mlqwn (pwikáqwn) k gwv Koqvwl m ipqw SwK jmwl¨In slmwn k Gr hAw[Awpkw prw nwm PrId¨In ms,d Qw[Awpn ApnI AwriBk iSwÑw gwv kI miájd m hI hwisl kI[Xh rhq hE Awp idØlI k ¤is© sPI Pkir $vwjw kqb¨In bi$qXwr kwkI k sMpk m AwE A0r ans ¤Bwivq hokr ank iSwX bn gE[

kC smX mlqwn m rhn k bwd Awp $vwjw kqb¨In k pws idØlI Aw gX A0r kVI swDnw krn lg[Xhw Awpn sPI mq k mI ArbI-PwrsI gQw kw ghn AiDXn ikXw[

kqb¨In bi$qXwr kwkI k inDn k bwd Awp idØlI s mlqwn vwps Aw gX A0r Swhr k inkt Ek gwv m rhn lg[Xh gwv bwd m 'pwk ptn' k nwm s ¤is© hAw[Awpn Apnw bwkI jIvn XhI ibqwXw A0r sn 1265 e m XhI Awpkw dhWvswn hAw[

B#q SwK PrId jI mI }p s ArbI-PwrsI k iv"wn Q, prq Awpkl ¤isi© Awpkl pjwbI Bwšw m ricq bwxI k kwrx AiDk he[Awpkl smáq bwxI 'cwr Swbd A0r 112 slok' %ol g{ gQw swihb' m dj h[

pjwbI swihËX m Awpko pjwbI k phI spxw rcnwkwr ávIkwr ikXw jwqw h AQwq Awp Es phI B#q kiv h ijnkI bwxI m AwDink pjwbI ApnI swrI KibXo Ev ivSwšqwAo k swQ Awe h[

B#q SwK PrId jI kI bwxI ivcwro kI %o†Tqw A0r Bwvo kI ghrwe s Aoq-¤oq h[¤m-Bi#q Awpkl bwxI kw mI iv†X h[Awpn ssw kI nSvrqw, jIvn kI @wixkqw, ¤B k ¤iq ivrh-Bwvnw, sÇcw-sdwcwrI jIvn jIn kI kIw jS Ank ivcwro-Bwvo ko ApnI bwxI m ¤kt ikXw h[B#q SwK PrId jI kI bwxI k kCk adwhrx ¤áqq h[

1) ŸoDw ËXwg:

PrIdw brw dw BIw kir gsw min n hFwe]

dhI rog n lge pl sB ikC pwe]

(p°w 1381)

AQwq brw kw BI BIw krnw cwihE, ŸoDw ko mn m nhI rKnw h, ANXQw dh ko rog lg jwq h[ŸoDw kw ËXwg krn s hI sb kC pØl pwXw jw skqw h AQwq ¤B s kC ilXw jw skqw h[

2) shnSIlqw :

PrIdw jo q mwrin mkIAw iqNhw n mwr Gim]

AwpnV Gir jweE pr iqNhw d cim]

(p°w 1378)

khn s AiB¤wX h jo qMh m#k (Gs)

*1/338, 'ávÎnlok', dSmS« ngr, mfI mØlwpr dwKw (lidXwnw), pjwb-141101, Pon : 94172-76271

mwrq h, an pr pltkr vwr n krw, ank pwv cm kr Apn Gr l0t AwA0 AQwq ank sWQw Bl ¤iqSmDw kl Bwvnw mq rK0, ánhpxw rho[

3) jlvn kl @mxwkqw :

k0wl aq {KVw ikcrkw bn Dwl{]

Prldw kc Bwf rKlE ikc{ qme nl{]

(p°w 1382)

AQwq iknwr pr KVw pV kb qk Dwlrj Dwr skqw h, kÇc bqn m kb qk pwnl rKw jw skqw h, esilE es C0t-s jlvn m ¤B ismrn krnw cwihE[

4) dK ¤Dwn jgq :

Prldw m jwinAw dK mJ kw dK sbwE jig]

,c ciV kw diKAw qw Gir Gir Ehw Aig]

(p°w 1382)

B#q SwK Prld jl Prmwn kr rh h ik mJ lgw ik isP m hl dKl h, ikq dK sMr ssMr m smwXw hAw h[,c cFkr dKw qo Gr-Gr m Xhl Awg idKl AQwq kwe Bl sKl nhl h[

5) ivnmqw :

Prldw kwl mfi kpV kwlw mfw vs]

gnhl BirAw m iPrw lok kh drvs]

(p°w 1381)

khn s AiB¤wX h ik mr kpV mrw vSw kwlw h[m qo gnwho s Brw iPr rhw h . . Btk rhw h . . likn log mJ drvSw (Pkir) khq h[

6) ivrh Bwvnw :

kwgw krg FF0lAw sglw KweAw mws]

E de nnw miq Cha ipr dKn kl Aws]

(p°w 1382)

AQwq k0E kkwl k0 JJ0V ck h, swrw mws Kw ck h; prq mr d0 nnw (AwK) mq Cnw, mJ ABl Bl ipXw (¤B) k0 dKn kl AwSw h[

B#q SwK Prld jl kl Bwtw 'lihdl pjwbl' (piScml pjwb kl pjwbl) h jo mlqwn A0r ask Aws-pws k @wZ0 m bolI jwql h[Awpkl Bwtw m pjwb kw áQwnlX rg A0r swmwijk vwqwvrx bhq ghrw h[Awp n bhq sdr ibMb Ev ¤qlk0 kw ¤X0g ikXw h :

bVw biDw n sikA0 bDn kl vlw]

Bir srv{ jb ,Cl qb qrxw dhlw]

(p°w 794)

AQwq jb smX Qw qb q0 bVw bwDw nhl, iPr jb srovr Br k aCl pVgw qb asm qrnw miSkl ho jwXgw[

B#q SwK Prld jl kl bwxwl AwDXwiËmk A0r sdwcwrl mØX0 s A0q-¤0q h[asm Aslm AnBv A0r smJ Brl he h[es ilE Awp pjwb m AËXq l0ki¤X h[Awpkl pwvn bwxwl kl pi#qXw smwj m l0k0i#qX0 k }p m ¤is© ho ckl h :

Prldw j q Akil lqlP kwl ilK n lK]

(p°w 1378)

AQwq Agr q bhq A#l (smJ) vwlw A0r sXwnw h qo kwl lK mq ilKw kr AQwq brw kwX n ikXw kr[

es ¤kwr B#q SwK Prld jl kl bwxwl %0†T Ev mØX AwDwirq jlvn jln kl ¤rxw dql h[

B#q Dmw jl kw %l g{ gQw swihb m Xogdm

-fl gl jmr isG jhm

B#q swihbm kw %l g{ gQw swihb jl kl rcnw m Ahm Xogdm h[B#q swihbm m s hE B#q Dmw jl ™i†w pirvmr s sMbiDq rmjpqm k qQwkiQq jmt Qw[Bme kmNh isG nmBr[1] k Ansmr Arpkw jNm tmk @wZ k gmv DmAm m svq 1473 (mqwibk 1416 e) ko hAw[kC iv ªwm B#q Dmw jl kl p†TBim jpr ijl k gmv 'ifgl ikSmgF' ko bqwq h qQw Xhw s hl Arpk bjg DmAm (DmAw klw) jw bs Qw[2 B#q Dmw jl n ghá Qml jlvn ÚXqlq ikXw qQw Kql krn v pSw crm kl ikrq k sQw-sQw ¤B Bi#q kl Aor Apnw mn joV rKw[¤B ¤m kl ¤bl eÇCw hon k kwrxw prmwËmw ko aNhon Apn inCl ávBmv k ªwrw shj hl pw ilXw Qw[%l g{ Arjn dv jl bsq rmg kl B#qo kl swKl m jhw ANX B#qo kl swDmw kw ijŸ krq h vhl siqg{ jl n 'Dmn sivAw bml biDw' (pºw 1192) ªwrw aNhon ¤B-imlwp kw ijŸ ikXw h[

B#q Dmw jl k jlvn k Bi#q-Bmv s Anko khwinXw jVl he h[esko Bme grdws jl Apnl vmro m es ¤kmr ŃXm krq h :

bm³xw pj dvq Dmw g, crnvxw Amv[
Dmn ifTw cilq Eh pC bm³xw AmK sxmv[
Tmkr dl svw kr jo eC soe Pl pmv[
Dmw krdw jodVl m iB dh ek jo qDw Bmv[
pQr{ ek lpit kir d Dmn no gl Cifmv[
Tmkr no Nhmvil k Cmh rotl l Bog cFmv[
hiQw joiV imniq kr prl p p bhq mnmv[
ha Bl mh n jTmlsw q {Tw m ikh n sKmv[
gosme prqiK hoe rotl Kme Cmh mih lmv[
Bolw Bma goibd imlmv] (vmr)

B#q Dmw jl n Apnl AmiËmk BK ko qÎq krn hq prmwËmw k rmáq kl qlwSw m bhq smX gjwrw qQw dr-dr qk XwZw kl[SmXd esl qØb m Arpn Apnw gmv Ev Gr Bl ËXmg idXw Qw, ijskw ¤mwxw es bwq s imlqw h ik DmAm gmv m B#q Dmw jl kl vSw m s koe Bl nhl bsqw[gmv k pbl qrP S†k phwV k pwo ql B#q Dmw jl kl jmln h, jhw cmw gÇc kw Ek QVw (cbqrw) bnw hAw h[khq h ik Xhw bT kr B#q Dmw jl gmE crwq v#q ¤B-ismrn ikXw krq Qw[%©rwm log Xhw Amq h[B#q Dmw jl ko prmwQw kl sJ B#q rmwnd jl s ¤wÎq he Qwl[B#q rmwnd jl aÁr Bmrq m di@xw k rmwnj kl c0dhvl plFl k aÁrmiDkmrl Qw qQw ingxw Bi#q k ¤cwrk Qw[%l g{ gQw swihb m dj B#q bwxwl k AmDw B#q Arpk iSrtX qQw smkwlln Qw[Bgqmwlw m rmwnd k B#qo kw ijŸ es ¤kmr

ikXı gXı h, ijsm B#q Dınıı jl kı nım Bl Swim l h :

sl rımınd rGnıQı jXo dnlAı sq jg qırn klXo[
Anq nd, kblr, sKı, srsX, pdmıvql, nr hir[
plpı, Bıvınd, rdıs, Dınıı, sın, srsırl kl srhir[
A0r iSrh ¤iqhrt Ek q Ek ajıgr[3

prclAı %l sxı Bgq jl m Bl B#q rımınd jl k B#qo kı jo ijŸ AıXı h, asm Bl B#q Dınıı jl Swim l h:

Dınıı q rivdıs jl iZlocn sDınıı jıxı[
srdıs Gr nımdv kirqn klqı jım[
(Dınısrl pÁn)4

Es hl B#q Dınıı jl sıDıAo kl sgq ªırı B#q rımınd jl kl Sırxı m jıkr Apnl sıDınıı s ANX B#q sıihbın m AÇCı áQın bnı lq h[eskı ijŸ cQı pıqSıh %l g{ rımdıs jl krq h :

nımı jda kbl{ iZlocn Aajıiq rivdıs cimAı{ cmeAı]
jo jo iml sıDı jn sgiq Dın Dınıı jt sxı imilAı hir deAı]7]
sq jnı kl hir pj rKıe Bgiq vCl Aglkı{ kreAı]
nınk srixı pr jgjlvn hir hir ikrpı Dıir rKeAı]8]   (pºı 835)

%l g{ Arjn dv jl k aÇcırxı ikE hE B#q Dınıı jl k Aısı rıg k Sıbdo m Apnı Ek Sıbd joVkr ankl Bi#q Bıvnı ko ŃXın krq hE pıvn Prmın krq h :

gıibd gıibd gıibd sig nımda mn lıxı]
AıF dım ko Clprıo hoeAo lıKlxı]1]rhıa]
bnnı qnnı iqAıig k ¤liq crn kblrı]
nlc klı jolıhrı BeAo gnlX ghlrı]1]
rivdıs Fvqı For nliq iqin iqAıgl mıeAı]
prgt hoAı sıDsig hir drsn pıeAı]2]
sın nıe bqkırlAı Aoh Gir Gir sinAı]
ihrd visAı pırbhm Bgqı mih ginAı]3]
eh ibiDı sin k jıtro aiT Bgql lıgı]
iml ¤qiK gsıeAı Dınıı vfBıgı]4]
(pºı 487-88)

B#q Dınıı jl n cıh Bi#q-Bıvnı m Aıkr bhq-sl bıxıl kl rcnı kl ho ijsk bır m shl ¤mıxı qQı qQX ¤ıÎq nhl hoq prq %l g{ gQı sıihb m Aıp jl k qln Sıbd Swim l ikE gE h[do Sıbd rıg Aısı m "Aısı bıxıl Bgq Dın jl kl" Sılhık ql qQı Ek Dınısrl rıg m h[¤B-mihmı krq hE B#q Dınıı jl n ¤B prmıËmı k Aıg rojmrı ijdgl kl j}rqo kı mıg-pZ pSı ikXı h[

Aısı rıg k phl Sıbd m B#q Dınıı jl n prbl (pv) jNm kl Btknı qQı ¤B ko ¤ıÎq krn kl ivºlqı ko ŃXın ikXı h[jlv kl ÛXi#qgq qQı bıhrmKl sıDınıı sırl kl sırl mnmKqı h ijqnl dr g{ kl ™pı nhl hoql, qb qk ¤B kl ¤ıÎq nhl hoql A0r n hl mn bs m Aıqı h[Apnl es mınisk Btkn ko ŃXın krq hE ilKq h ik ke jNm blq gE h prq qn, mn, Dın m shjqı nhl Aıe[Xh itkıv Aı Bl nhl skqı #Xoik qn ibns (ivnıSı) jıqı h, mn Btkqı rhqı h qQı Dın aV-pV jıqı h[es Btkn k kırxı ko AnBv krq hE Aıp

áp†t krq h ik es l0Bl jlv k jhrIl ávidø qQw km k rg m rg hon k krxw hlr }pl ¤B BIv hAw Qw[es bvl mn k0 jhr }pl PI mIT lgq Qw[SwB kmø s aØt mXrvl ¤m vSw jNm-mËX kw qwnw qnw rhw Ev Arvigmn kw cŸ clqw rhw[²dX m prmwËmw k sg jVn kl AÇCl X0jnw n itkm k krxw Xh jlv q†xw kl Ai^n m jlqw hAw mËX k Pd m Psw rhw[iv†X-ivkr0 k rs EkZ kr mn k0 es k« Br ilXw ik prmwËmw ibsr gXw[g{ jl n jn mn m zm kw Dwn Br idXw q0 mn shj kl qiÎq m Aw gXw[Ek Xi#q brq kr sBl jgh smwe he ¤B kl ÈX0iq k0 ²dX m bsrkr n Cl jm vwl prmwËmw k0 ¤wÎq kr ilXw[es qrh B#q Dwnw jl n sq jn0 k sÇw imlkr Dwrql k0 shwrw dn vwl DwrxwlDwr k0 ¤wÎq kr ilXw[Xh Swbd jlv k0 prmwQw kl prl sIDw (idSw) ¤dwn krqw h :

Bmq iPrq bh jnm iblm qn mn Dwn nhl Dwr]

lwlc ibK km lbDw rwqw min ibsr ¤B hlr]1]rhwa]

ibK PI mIT lg mn bar cwr ibcwr n jwinAw]

gn q ¤liq bFI An Bwql jnm mrn iPir qwinAw]1]

jgiq jwin nhl ird invwsl jlq jwl jm PDw pr]

ibK PI sic Br mn Es prm prK ¤B mn ibsr]2]

igAwn ¤vs grih Dwn dlAw iDAwn mwn mn Ek mE]

¤m Bgiq mwnl sK jwinAw iZpiq AGwn mkiq BE]3]

j0iq smwe smwnl jw k ACll ¤B pihcwinAw]

Dwn Dwn pweAw DwrxwlDr{ imil jn sq smwinAw]4] (p°w 487)

dsr Swbdø m AwËm iáÇwrqw kw ¤ktwv h[esm Xh qsØll ¤kt kl gXl h ik prmwËmw kl Bi#q #X0 n kl jwE j0 hr jlv k0 r0jl dqw h? ask ibnw ANX k0e ¤iqpwlk nhl h[h jlv! Agr q b³wf k Alg-Alg dSw m Bl d0Vw iPr q0 Bl j0 prmwËmw krgw vhl h0gw[es Swbd m d†twq dkr bqwXw gXw h ik prmwËmw n mwqw k gB m hmwrw Swrlr sjwXw h qÇw prmwËmw as Ai^n m Krwk dkr hmwrl r@w krqw h[esl qrh kÇCpl Kd pwnl m rhql h A0r ask bÇc bwhr iknwr pr h0q h; n hl ank0 Apnl mwqw k pK0 kl sr@w ¤dwn h0ql h A0r n hl mwqw kw dDw ¤wÎq h0qw h[Xh bwq ivcwrxw X0^X h ik ¤B ankl pwlnw krqw h[es qrh pËÇwr m klVw lÎq rhqw h, pËÇwr s bwhr Awn kw k0e rwáqw Bl nhl h0qw ik v0 kC Kw-pl sk, B#q Dwnw jl khq h ik eSvr ask0 Bl Krwk dqw h[esilE h jlv! BX Xw icqw kl j}rq nhl, Agr q ¤B-Bi#q kl A0r lg jwE q0 prmwËmw Kd hl qrl r0jl-r0tl kw iPŸ krqw h AÇwq hr qrh kl ¤iqpwlnw krqw h[

r icq cqis kl n dXwl dm0dr ibbih n jwnis k0e]

j| Dmvih bhmf Kf ka krqı kr s
hœ]1] rhıa]
jnnl kr adr adk mih ipf kIAı ds
dAırı]
de Ahı{ Agin mih nıK Esı Ksm hmırı]1]
kml j l mih qn iqs bıhir pK Kl{ iqn
nıhl]
pırn prmınd mnohr smiJ dK mn mıhl]2]
pıKixı klt gpq hœ rhqı qı c mırg
nıhl]
kh Dmnı pırn qıh ko mq r jlA fnıhl]3]
(pºı 488)

Dmısrl rıg m jhı ANX B#q sıihbın B#q iZlocn jl, B#q sxı jl, B#q plpı jl k Aırql vıl Sıbd h, vhl Aq m B#q Dmnı jl kı Sıbd h[esm B#q jl n Apnl Aıqrqı bqıkr dıl, sIDı, Gl Aıid Kın vıll váqE mıgl h[jıql, kpVı phnn k ilE, sıq bır Kq jıqkr bıXı Aº, dDı pln k ilE lvrl (pSı) gıX, Bs qQı svırl k ilE AÇCl GVl kl mıg kl h[sSıl ghxıl kl Bl jıcnı kl h[B#q Dmnı jl kı Xh ivSvıs h ik ¤B *"jo jn qmrl Bgiq krq iqn k kıj svırqı"* h[Aıp Sırlr kl Kırık qQı jlvn kl inËX ¤Xog kl cljo kl hl mıg krq h[esm s B#q Dmnı jl kl sıdgl qQı inC lqı Jlkql h :

gopıl qrı Aırqı]
jo jn qmrl Bgiq krq iqn k kıj
svırqı]1] rhıa]
dıl sIDı mıga Gla]
hmrı Ksl kr inq jla]
pNhlAı Cıdn nlkı]
Anıj mga sq sl kı]1]
g, Bs mga lıvrl]
ek qıjin qrl cgrl]
Gr kl glhin cgl]
jn Dmnı lv mgl]2] (pºı 695)

B#q Dmnı jl k %l g{ gQı sıihb m dj Sıbd grmiq is©ıqo kl ÛXı$Xı qQı ijzıs jlvo k ilE prmıQı k rıáq kl idSı dn k p@ı s mhävpxı Xogdın fılq h[Bıtıe p@ı s en Sıbdo k ªırı Aıpn bhq hl áp†t ÑXın k lhj k ªırı Apn AıDXıiËmk ivcır qQı Bıv ¤kt ikE h[Xh Sıbd aÇc }hıinXq ko }pmın krq h[Aıp jl kl bıxıl grmiq k ijzısAo ko áp†t idSı ¤dın krql h[

pd icNh :

1) Bıe kıNh isG nıBı, 'gr Sıbd rËnıkr mhın koSı' Bıtı ivBıg pjıb, pitXılı, qlsrl Cıp 1974, pºı 673

2) zınl gridÁ isG 'eiqhıs %l g{ gQı sıihb' (Bgq bıxıl) sıihq ¤kıSın cflgF, iªqlX Eifsn 2000, pºı 286

3) nıBı jl, Bgqmılı, CpX 31, hvılı 'eiqhıs %l g{ gQı sıihb, pºı 60 qQı 233

4) prclAı %l sxı Bgq, Dmısrl pÁrı, hvılı vhl, pºı 268

Swhld Bwe s#Kw isG qQw Bwe mØlw isG Dwmot

-ismrjlq isG*

ijlw liDwXwnw kl K°w qhslI m Dwmot gwv h[Xh gwv rlv átSwn cwvw s lgBg 12 iklomltr di@xw-piScm kl Aor qQw dorwh s 13 iklomltr kl drl pr iáQwq h[es gwv k smlp hl CTm pwqSwh %ol g{ hirgoibd swihb k Awgmn kl Xwd m g{ªwrw swihb sSwoiBq h[g{ jl gwv GVwxwl s sr krq hE es gwv m AwE Qw[gwv Dwmot m igØl JØll Bwecwr k logo kl Awbwdl bVl s$Xw m h jo Apn Awp ko rGvSwl rwjw i¤Qwlpq k pZ igØl kl vSw bqwq h[igØlo n CTm pwqSwh %ol g{ hirgoibd swihb k smX is#Kl Dwrxw kl Qwl[mihrwj kl lVwe k smX Bl CTm pwqSwh jl k sQw ÈXwdwqr igØl Bwecwr k log hl Qw[bwrhvl SwqwÑdl k AwrB m rwjw iglpwl k pZ JØll ASw n pwXl ko k« bwkr cwmo nwmk gwv bswkr Apnl cODwr kwXm kr ll Qwl[gwv vwlo k bqwn k Ansr hirpwl k do pZo sihj v qhxw n cwmo gwv m s Awkr Apn-Apn gwv bswE[sihj n Apn gwv kw nwm sihjvwVw rKw jo bdlqw-bdlqw ishOVw nwm s ¤is© ho gXw[qhxw n Apn gwv kw nwm Dwrm Aot (Dwm kw Gr) rKw jo bdlkr Dwmot khw jwn lgw[enkl A0lwd Ab en gwvo m bsql h jo Apn nwm k sQw igØl JØll ilKq h[Xh gwv iksl smX is#Kl k ¤cwr kw k« Bl rhw h, #Xoik gwv m Ek pÁl kw nwm msdw pÁl h, ijsm bhq swr soFl vSw s sMbiDwq log bsq h[is#K Xo© Bwe s#Kw isG qQw Bwe mØlw isG esl gwv k invwsl Qw jo igØl JØll Bwecwr m Qw[

is#K eiqhws pr di†t fwlq hE mwlm pVqw h ik mwc, 1761 e m Ahmd Swh AÑdwll n jn Kwn ko srihd kw sbdwr áQwipq ikXw[jn Kwn is#Ko kw kÆr ivroDwl Qw Ev esn is#Ko ko KËm krn hq Ek jbdáq lhr AwrB kr dl[Ek idn isGo ko pqw clw ik jn Kwn srihd m nhl h[isGo n mqw bnwkr s jásw isG Awhlvwlwl kl AgAwe ql srihd pr hmlw kr idXw[es smX mlrkotl vwlw BlKxw Kwn srihd m m0jd Qw[asn Swhl Kjwn ko qo bcw ilXw ikq iPr Bl isGo k hwQw bhq swr GoV qQw jgl hiQXwr lg[jb jn Kwn ko pqw clw qo vh vwips srihd Aw gXw ikq ask Awn s phl hl isG dr inkl ck Qw[jËQw s ibCV kC isG jn Kwn kl pkV m Aw gE, ijnko srihd k kd Kwn m bd kr idXw gXw[es smX jn Kwn kl bgm n isGo ko dKn kl eÇCw ¤kt kl qo kd ikE isGo k pwvo m biVXw fwlkr bgm k swmn lwXw gXw, ijnko dKkr bgm fr k mwr bhoSw hokr igr pVl[

Ahmd Swh AÑdwll n Bwrq pr CTw

*Apr sicv, iSromixw g{ªwrw ¤bDk kmtl, %ol Amqsr[

hmlı kr idXı[jb vo {hqıs phcı qo askı jifXıl k kC Axdml iml gE[aNhon Ahmd Swh AÑdıll ko bqıXı ik isGo n jifXıl pr hmlı krk bhq nksın ikXı h[Ahmd Swh AÑdıll Kbr snq hl jifXıl kl Aor cl idXı A0r cır idno m hl lwh0r phc gXı[lwh0r s Agl idn vo jifXıl phcı ikq qb qk isG vhı s inkl ck Qı[AÑdıll n isGo kl sh ln k ilE cıro Aor Apn Axdml Bj idE[gÎqcr n scnı dl ik koe pcıs hjır k lgBg isGo kı jËQı jifXıl s mlrkotl kl qrP jı rhı h[mlrkotlı s lgBg C: mll kl drl pr kÎp {hlV k áQmn pr Ahmd Swh AÑdıll n isGo ko Gr ilXı[Ahmd Swh AÑdıll k smQı srihd kı sbdır jn Kın qQı mlrkotl kı BlKxı Kın Aı iml[isGo k jËQı ko cıro qrP s Bırl P0j n Grı fıl ilXı, jbik isGo k pıs mmZ irvıXql hiQıXır Qı[es lVıe m isGo kı Bırl jınl Ev mıll nksın hAı[es Gtnı ko is#K eiqhıs m bV GØlGır k nım s Xıd ikXı jıqı h[Xhı s Ahmd Swh AÑdıll kC smX srihd m rhn k bıd vıips %ol Amqsr clı gXı[%ol Amqsr m asn iklı rımgF m fırı lgı ilXı[asn is#Ko ko sbk isKın hq %ol drbır swihb kl nlvo ql bı}d dbıkr aVı idXı[esk d0rın Ek et aVkr Ahmd Swh AÑdıll kl nık pr jı lgl, ijsk smQı j$m ho gXı[Xh j$m bıd m ksr kı }p Dırxı kr gXı A0r bıd m askl mËX ho ge[

bV GØlGır k cır mıh bıd hl isGo n jn Kın ko sbk isKın kl Kıiqr srihd pr hmlı krn n Apnl prıjX ko dKq hE isGo ko pcıs hjır iKrıj Bjkr Apnl jın CVıe[isG iKrıj lkr vıips pitXıl kl Aor mV gE[vo ABl bhıdrgF k pıs hl phc Qı ik plC s jn Kın qQı ask dlvın l@ıml nrıXxı n hmlı kr idXı[isGo n ank hml kı Esı jvıb idXı ik jn Kın qQı l@ıml nrıXxı mdın C0Vkr Bıg inkl[

jn Kın n Apn mqıibk sır APsro ko h#m kr idXı ik jhı Bl koe is#K imlqı h, askı isr DıV s Alg kr idXı jıE qQı isro ko bl gıiVXo m lıdkr srihd Bj idXı jıE qıik dlpıvll vıl idn enk isro pr dlE rKkr nXl ikám kl dlpmılı kl jıE[

rım iŸSın nım kı bı³xı mklıvı lkr Apnl pËnl sivZl k smQı srihd m s gjr rhı Qı[sbı jn Kın n askl pËnl sivZl ko jbrn aTı ilXı[bı³xı n bhq hıl-dhıe mcıe prq askl iksl n Ek n snl[iksl sıDı n rım iŸSın ko slıh dl ik Xid Apnl pËnl vıips lnl h qo isGo k drbır m jıkr PirXıd kr[bı³xı n %ol Amqsr m phckr isGo ko Apnl bıq bqıkr mdd hq PirXıd kl[es smX Bıe s#Kı isG Dımot vılo ko es kıX kl ijMmdırl s0pl ge[Bıe s#Kı isG pıc s0 isGo kı jËQı Apn smQı lkr srihd pr hmlı krn hq rvını hE[es jËQı n mıáq m ijlı lDıXını k gıv jv¨l m pVıv ikXı[Xhı Axp jl ko Dımot gıv k hl Bıe mØlı isG iml gE[Bıe mØlı isG n Bıe s#Kı isG ko bqıXı ik jn

Kmn kI P0j gmv-gmv Gmkr isG0 v is#K blibX0 k isr0 k0 bI gmiVXm m Brkr srihd k0 I jm rhI h[aNhon en bI gmiVX0 k0 mgI P0j s Clnn kI X0jnm bnme[enk0 jhm BI khI mgI isG0 k isr0 kI bI gmiVXm Ikr jmq imlq, ans Jptkr smrI bI gmiVXm Cln Iq qQm isG0 k isr0 km sËkmr sihq Aiqm sákmr kr dq[Xhm s Amg isG0 km jËQm sbm jn Kmn s bm³xm kI pËnI k0 CVmn k ilE rvmnm h0 gXm[Bme s#Km isG qQm Bme mØIm isG n moirf kI qrP s hmIm kr idXm[es Gmmsmn IVme m X domo X0©m %oI PqihgF smihb m Smhmdq k0 ¤mÎq h0 gE[

14 jnvrI, 1764 e m s jásm isG AmhIvmilXm kI kmmn qI smq is#K imsI-- imsI BgI, imsI kr0Vm isGIXm, imsI SmhIdm, imsI føIvmilXm, imsI inSmnmvmII, imsI AmhIvmilXm qQm imsI isGpirXm k isG0 n ektT h0kr cFme kr dI[isG0 n moirf k0 Grm fmI iIXm[jmnI Km qQm mmnI Km, ijNhon C0t smihbjmd0 k0 pkVkr sbm srihd vjIr Kmn k pms pSm ikXm Qm, ank0 pkVkr kËI kr idXm[rGV0 n Smhr k drvmj bd kr ilE[es Gtnm km ijŸ krq hE zmnI zmn isG 'pQm ¤kmSm' m ilKq h ik :

jmnI mmnI Km rmjpq[
jlm kirA0 h Aiq s aq[
smihbjmd gjrI mmqm[
,n pkr I jme biKAmqm[
sb srhd k0 pkmE[
A0r isG an bhq mrvmE[. . .
. . . mmr morf qme It ngr kmII jmE[
fmm kIm0 KmIsm Pq sq{ pr pme[

isG0 k0 pqm cIm ik jn Kmn km dlvmn I@mmI nmXm esI @mZ m mmmIm agrmh rhm h[isG0 n askm pICm krk kmII m jm Gmm[I@mmI nmXm Apnm smrm smj0-smmn C0Vkr Bmg inkIm[s rËn isG Bg %oI gr pQm ¤kmSm m ijŸ krq h :

d0hrm- qIvn dAmbX0 KZI I@mmI nrmexm nmm[
isrhdI Pjdmr k0 s0 Ivq Qm kmI]1]
c0pe- s0 jn Qm BX0 idvmn, cFX0 agmhxm kr soq qmxm[
iqskI bmq KmIs smn Ie, iqs p doV iPr KmIs ke[
s0 ntTX0 bh P0j Itme, bVX0 kmII ikCk bcme[
qb isGn Pmkm gX0, It kt KmIs sd0 BX0[
Ime st't iPr dr he jme, j0hq jm drm rhmih[
isrhd0 inks jnm nm ih, imI nm ps0 mIk0 qmih[
isGn mIk agrmih bh IX0, as iPr ps kb ikn dX0[
bh KmIsm Ime dlvmn, isG Bjgl siqgr jmn[

jn Kmn srihd m hI Qm ikq vh isG0 s frqm hAm bmhr nhI inkIqm Qm[asn sIh krn k ilE Apnm dq s AmIm isG k pms Bjm[s AmIm isG n s nmn isG (grvmI) k0 dI KmIsm k pms Bjm prq isG0 n sIh krn s eNkmr kr idXm[s rËn isG Bg %oI gr pQm ¤kmSm m ijŸ krq h ik :

(S0î pˆT 44 pr)

mwqw iZpqw jI

-bIbI mnmohn kOr*

gqwk s Awg . . .

jb ‰I g{ nwnk swihb ko dinXwvI kwX m Igwn kI koiSSw m slqwnpr lODI m bhn bb nwnkI jI qQw jIjw jI rwm jI k pws Bjn kw PslI ikXw gXw qo mwqw iZpqw jI kI hwlq Ash ho ge, ank iIE Apn ekI0q pZ kw ibCoVw JlnI kiTn Qw[aNhon BrI AwKo s g{ nwnk swihb ko ivdw ikXw :

ek qwq mro ibXog s kIno[n dv shwrXo n dKn dIno[
Br Ak m slq ávis inkwr[bFI plr mwno hv ¤wn nXwr]44]
kho "qwq! qr ibnw ks jIvo[shXo jwe nwhI ibK Gor pIv0[
ikAw m inhwro s pwC ekwkI[hqo sn Eko smlp n qwkI]45]

'qvwrIK g} KwlsI' k Ansır bwbw jI k Kc Krweq krn s X´ip ipqw mihqw kwlI jI qo hmSw ŸoDw hI krq rhq prq mwqw iZpqw jI qQw bhn bb nwnkI jI bwbw jI kI bhq shwXqw krqI[. . AwiKr rwX n roj kw mn mtw imtwn hq bwbw jI ko j rwm jI k sQ Bjn kI rwX dI[so mihqw kwlI jI n KSw hokr bwbw jI ko slqwnpr Bj idXw[jwq smX jb mwqw iZpqw jI ko bwbw jI n mwQw tkw qo mwqw n bkI m lkr pZ kw mh cmw qQw nZ Brkr khw, "pZ mrw qo qr sQ hI jhwn bsqw h[mrw Dwrvws q h[qJ dKkr nZ Tf rhq h[iPr pqw nhI kb imlg?"

‰I gr nwnk ¤kwS-prbwrD' k Ansır ijs smX slqwnpr lODI s bhn bb nwnkI jI qQw jIjw jI rwm jI n qIvfI m ‰I g{ nwnk swihb k ivvwh hq ijlw grdwspr k gwv p#Kok rDwvw k invwsI Bwe mlI cOxw kI spZI bIbI sl#KxI jI k AwE irSq k bwr m sdSw Bjw qo mwqw iZpqw jI kw mn bhq hI KSw hAw, anko es qrh lgw js anko dinXw Br kI KiSwXw imlIn jw rhI ho, aNhon sdSw phcwn vwl kw mwn krq hE asko imTweXw v ps idE[Gr m ngr kI swrI iáZXw blwkr KiSwXw mnwe ge :

-iZpqw gr mwq snI jb bwq ird hrKI ija nvoiniDw pwe[
kr m imTwTwn lE inksI ikX qf AI ijn sdDw bqwe[
-bIlhwir m jw, mhrmh idX-kwirKk pc, clr aFwe[
kInwir blwe gvwe k glqin mgI kIn BXo mn Bwe]6]

‰I g{ nwnk dv jI k ivvwh k smX mwqw iZpqw jI n jo BI rIiq-irvwj Qw, vo sBI bhq cwv s pr ikE :

‰I nwnk kI mwq, krI rIiq j bXwhkI[
mgI mdn shwq, qorn dr pr rwjhI]7]
n^gr kI nwir sB lInI h hkwir, kIn

*# 8363 gll n: 2, g{ rwmdws ngr, slqwnivf rwV, ‰I Amqsr[

Agn isgrr ko And ar Arvq[. . .

mmqw iZpqw jl n Apn bh-pZ s pwnl vwrkr plXw A0r ans bSmwr Dwn NX0Cwvr ikXw[bh mmqw sl#Kxwl jl ko klwv m lkr bSmwr ASwl†w dl[mmqw iZpqw jl Apn spZ k ivvwh kl bDwweXw lq hE KSwl m Pl nhl Qw smwq :

Bw iZpqw ar hrK Gnrw[sihq snKw sq ko hrw[

krih inCwvr drb Apwrw[vwr vwr vwr vr vwrw]45] . .

imll slKxwl pin inj sws[DwrX0 crn pr msqk Aws[

AwiSwK dlnl, llnl Alkw[hrK ibl0kX0 bdn mXlkw]47] . .

inkit s iZpqw diq vDwe[llq hrK Xiq Ag n mwe]48]

sihq snKw sqih shwe[vwriq mwq lvn pinrwe[

'qvwrlK g} Kwlsw' k Answr "mmqw iZpqw jl Bl j0 ke mhlnw bwbw jl k pws AwE rhl sl Ank hr Pr kr k hmSw Eh0 bwq AwiKAw krdl, pZ nwnk! m poq iKlwaxw dl eÇCw krdl hw[."

jb bb nwnkl jl qlvfl m Apn mmqw-ipqw ko ank poq %ol cd jl k jNm kw smwcwr Bjq h qo vh bSmwr KiSXw mnwq hE slqwnpr Awq h[mmqw iZpqw jl Xhw Apn lwVl spZ %ol g{ nwnk swihb k isr pr ÎXwr k swQ hwQ Prkr ÎXwr dq h, Apn poq kw kml jsw sdr mK dKkr grlbo ko bhq swrw Dwn bwtq h, vhl Apnl lwVll spZl bb nwnkl jl ko imln pr es qrh KSw hoq h js ÎXws ko pwnl imln pr KSwl hoql h :

sdn nwnkl ipqw k sDw pTe sK swr[sin kir p0Z jnk kl hrK ird Apwr]59]

cil Awviq B slqwnpr[sin %ol g{ pwen Dwe pr[

jnnl mn kln And Gnw[sq p kr Pr dlwr snw]61]

ipiK p0Zih qf kSwSwX sw[Dwn dlnn dln nrSwXsw[. . .

qinXw imil qoK iqKw qrKl[jl ml imlw, sK so hrKl]62]

esl qrh smX ÛXqlq hAw[mmqw sl#Kxwl jl kl koK s %ol g{ nwnk dv jl k dsr spZ lKmldws kw jNm hAw, ijskl pirvwr n bSmwr KiSXw mnwe :

. . . lKmldws jnm qb llno[siB prvwr hrK mn klno]48]

%ol g{ nwnk swihb kl phll ¤cwr XwZw kw smX bhq lbw jwnw jwqw h["%ol gr nwnk ¤kwS-aqrwrDw' k Answr phll ¤cwr XwZw k apwnq slqwnpr lOwl m bhn bb nwnkl jl ko imln k apwnq %ol g{ nwnk swihb jb qlvfl phc qo vh qlvfl m gwv k bwhr kE pr hl ivrwjmwn ho gE[Bwe mrdwnw jl gwv m Apn pirvwr ko imln k apwnq %ol g{ nwnk swihb k Gr mmqw iZpqw jl A0r ipqw mihqw kwl jl ko imln phc[mmqw iZpqw jl bhq hl vrrwX m Aw gE A0r Bwe mrdwnw jl s Apn lwVl spZ %ol g{ nwnk swihb k bwr m pCn lg ik Bwe jl mJ bqwX0, mr spZ ko iks áQwn pr CoV AwE ho? mmqw iZpqw jl vrrwX m Awkr bol ik ankw ekl0qw spZ kBl Bl ank pws nhl rhqw[mmqw iZpqw jl k ¤Sn k aÁr m jb Bwe mrdwnw jl n bqwXw ik vh nhl jwnq ik

g{ swihb khw h qo mwqw iZpqw jl bhq hl bcn ho gE[ankw v© Swrlr inFwl ho gXw[ankl AwKo s Aws bhn lg :

ª Gitkw blq qqkwl[cØXo jhw Qno AwlX kwl[

Awg %l nwnk kl mwqw[iZpqw nwm jo Qwl b$Xwqw]2]

jb Awviq dKXo mrdwnw[gr so lw ibnwg bh Twnw[

BXo moh sirqw s ¤vwhw[Dwlrj iskqw sq nswhw]3]

bwk j iqn siB dlX {Fwe[kh bhq nih Dwlr Dwrwe[

%l nwnk ko Bw Awnwgw[klno jnnl bh bwngw]4]

ikiqk dr mih Dwlrj Dwirk] bJn lgl s bcn acirk[

sq nwnk kl Kbr snwvh[qÈXo Qwn ikh moih bqwvh]5]

jib k inks qm Gr mwhl[qib kl siDw Awe kib nwhl[

mm sq siB qijk Gir bwrw[Bw Pklr, #Xw ird ibcwrw]6]

ins idn krËXo {dn ibqw,[kir ar Xwd biT pCqw,[

ibiDw n Ek sq dlno mohl[nih smlp kib rw$Xo Aohl]7] . .

jb slqwn pr hm Ah[qib %l nwnk k sg rh[

pn sDw nih iqh q pSwcwql[ikq ko gXo n jwNXo jwql]9]

sin mwqw ar bh Aklwe[jn ibxw pwk pwvk lwe[

bol n Awv ibkl qn hoe[jn sq ibh m pir k soe]10]

ek qo ibDw, hln bl dhl[pn n pwe sDw qwq snhl[

jwniq hql sig mrdwnw[iqn As dKdw bcn bKwnw]11]

ija s Kqg mrm d Bdw[prl ibbrn hoe Aiq Kdw[

ikiqk bwr mih pn sDw Awe[locn q Awsn jl jwe]12]

jb Bwe mrdwnw jl kC smX bwd vwips jwn k ilE mV qo mwqw iZpqw jl mmqwvSw Bwe mrdwnw jl k plC-plC cl pV[aNhon mhss ikXw ik ankw spZ Bwe mrdwnw jl k swQ hl hogw[mwqw iZpqw jl n mmqwvSw Bwe mrdwnw jl ko g{ swihb k iTkwn k bwr m pCw[Bwe mrdwnw jl g{ swihb k h#m k bwDw cp Qw[mwqw jl Bwe mrdwnw jl, kl cÎpl kw kwrxw smJq hE qXwr ikE im¦Twn Bojn Jol m fwlkr, sdr váZ swQ lkr Bwe mrdwnw jl k plC-plC cl pV A0r g{ swihb k pws phc gE[dr s hl mwqw iZpqw jl ko Awq dKkr %l g{ nwnk dv jl aT KV hE A0r mwqw jl k crxo m SwSw Jkw kr mwQw tkw[lb smX k ivXog k bwd Apn lwVl spZ %l g{ nwnk dv jl ko dKkr mwqw iZpqw jl kl AwKo m AwsA0 kl vhw ho rhl Qwl[KSwl m vwn*X krq hE Apn spZ k mwQ ko cwmq mwqw iZpqw jl Pl nhl Qw smw rh :

cqr Gtl bTXo mrdwnw[pn aiT cØXo ¤B ijh Qwnw[

qib iZpqw ar Dwlrj Dwirk[es ibloik ar rhl ibcirk] 13]

-vihr cØXo aiT qrn jihvw[hoe Awqmj mro qihvw[

bh idn ibq AXo Gr mwhl[bwsr r±o Ek

Bl nwhl]14]
es ibiDr jnnl mn gniq mDr Asn l A0l[
qrn gvnl Dwe kir lln {icr inc0l]15]
imll gl m jih mrdnw[Awqr ° kir vcn bKmw[
sq nmk s0 mlh mo k0[sDr mrdwn h kh q0 k0]16]
bhq brK B d$X0 nwhl[moh bFX0 AiqSr mn mwhl[
sin mrdwn qSm kln[gr B l$X0, n aÁr dln]17]
jnnl jwn ge iqh bwqw[cll qbih iqh k pSrcwqw[
jih bT bdl klldlpw[phciq B iqh kp smlpw]18]
mwq ibl0kl dr q qrn aiT sKdwe[
crn bdnw sls Dir klnl Awg Awe]19]
k0rl Bir nmk k0 jnnl[rodn kriq n jwe gnnl[
cØX0 ibl0cn q bh nlr[sq ibrhwnl jn kir slr]20]
ASl pwiq s0 bsZ iBg0E[j0 dKiq s0 gdgd h0E[
k0rl q sq k0 nih qje[AiDk ibrh q imliq n rje]21]

jb Bwe mihqw kwl jl k0 %l g{ nmk srihb jl k qlvfl m Awn kl Kbr imll q0 vh Bl asl smX G0V pr svwr h0kr g{ jl k pws Aw gE[jhw %l g{ nmk srihb n Apn ipqw k0 dK crxw-vdnw kl, vhl ipqw jl n Bl spZ k0 ¤mpvk gl lgwXw :

jb kwl n sDr ea pwe['báX0 vihr qwq mm Awe'[
qqiCn jln qrgin pwvw[° A}F qrn qb Awvw]23]
ipqw ibl0ik aT dKkdn[pd Aribd kriq B bdn[
bVvw q aqrX0 qqkwlw[gr s0 lwX0 ¤m ibswlw]24]

mwqw iZpqw jl Apn spZ s kbwn jwq hE khq h ik "pZ! q hmwrw ekl0qw spZ h[qr ibnw hmwrw ANX k0e Bl nhl h[qn Bl Pklrl Dwrxw kr ll h[hm sdv qmk0 imln k ilE qVpq rhq h[" aprwq mwqw iZpqw jl n spZ k sm@w im†t pkvwn rKkr Apnl KSwl k ilE Kwn k ilE ¤irq ikXw A0r khw ik "pZ jl! Awpk0 Pklrl bwxw nhl Sw0Bw dqw[mr mn m ANX iksl ¤kwr kw k0e m0h nhl h[Awp Gr clkr Apn pirvwr k0 iml0[" drSn dln0 Awink mo k klA0 inhwl[

ins bwsr qv hq q icqwqr bhwl]28]
ek sq hmr dj0 nwhl[Gr qij rØX0 Pklrn mwhl[
BE ADwr ibsriq sdw[AiBlwKiq drSn ° kdw]29]
A^gj %l nmk qb Dwr kir mDr Ahwr['Kwh qwq!' mwqw kh '° mJ hrK Apwr']32]
nwhl s0hiq eih qJ qwe[mwnh k±0 mwq bil jwe[
sq sBwe qmwr sdlvw[jn bifAwe k Bil slvw]37]
sin kwl qb qSm Twnl[ihq kir iZpqw b0ll bwnl[
'sin sq! ird m0h qv nwhl[imlh ktb clh Gr mwhl]45]

mwqw iZpqw jl kl ivnql sn %l g{ nmk srihb n vcn ikXw ik vh ABl Gr

nhl jı skq[vh dSm-¤dSm s hokr hl Gr l0tg[en vcno k aprıq ipqı mihqı kıl jl qo cp rh, ikq mıqı jl n hT krq hE khı "pZ jl! Aıpkı qo sıDı ávBıv h[hmırı khnı mıno A0r Gr clo[hmırl AıKo k sm@ı jlvn ÛXqlq kro[hmırl qo prl AıX hl Aıpk ibCoV m gjr ge h[hm qo rıq-idn Aıpko imln kl eÇCı m hl gjırq h["mıqı iZpqı jl kı hT dKkr %ol g{ nınk sıihb jl, ank sıQı Gr ko cl pV :

'sin jnnl! mm bcn ko Ab l0 irdı adıs[
dSı ibdSı iblıik k bhro Aıe Avıs']48]
sin kıl qb qSın kln[pn jnnl kih °mndln[
'sq sBıe Ah sq! qrı[Aib k bcn mıinE mrı]57]
sdn ibK ko idn cil rihE[gmn krn ko hT nih gihX[
prn kir AiBlıK hmırl[smı ibqıvh i«iSı Agırl]58]
qJ iblıik m nhl Gıe[ibCr hl siB bıs ibqıe[
ib© Be mn bh llcıvı[AiBlıKiq ins idvs ibqıvı]59]
sin jnnl kl es ibiDı bınl[dXıDmir %ol nınk mınl[
qihq aiT gmn iqn sgı[siB k ar Bı hrK amgı]60]

ipqı mihqı kıl jl Bl %ol g{ nınk sıihb jl k Gr Aın pr KSı hE[vh %ol g{ nınk sıihb ko khn lg ik "AıKo k smn rhn s Aıpkl mıqı sKl rhgl[qb Aıp Apnl pËnl A0r bÇco ko Bl Xhl blvı lo A0r pr pirvır kl ÎXır s pılnı kro" ipqı mihqı kıl jl n bhq hl ¤m A0r %©ı s khı ik "m Aıpko kvl Apnı spZ hl smJqı rhı h, prq Ab mJ inScX ho gXı h ik Aıp mhıp{ı A0r grlbo pr dXı krn vıl ho, esilE mJ Bl zın kl bi$SıSı kro[" %ol g{ nınk sıihb n khı, "h ipqı jl! sBl m Ek hl prmıËmı svÛXıpk h[sBl m as ¤B ko hl dKnı/ smJnı cıihE[" g{ jl k en sdr vcno ko snkr ipqı mihqı kıl jl n jgq k sMpxı jjıl CoV idE[ankı moh-Azınqı kı ADırı dr ho gXı :

rihE hmrl i«Sıit Agırl[sKl rh qv ipiK mihqırl[
inj sq esZl lh mgıe[kir ¤iqpıl siBin ihq lıe]6]
boØXo kirk Bıa Gnırı[m jıniq rihAo sq mrı[
mı prK qm dlndXılı[mJ ar dlj ^Xın ibsılı]12]
h ipq! ek prmıqmı sır[rıg ªK ikaı krh ibcır[
Apr klpnı q mn rokh[srb sQmn Ek Avlokh]29]
bcnn kl rcnı sin kıl[qj bır ek jgq jjıl[
inrml mn ° ismrn lıgı[apÈXo ^Xın moh qm Bıgı]33]

%ol gr nınk ¤kıSı-aqrıDı k Ansır bhq hl idn jb A0r blq gE qo as smX mihqı kıl jl kı Aiqm smX Aı gXı[jıs hıQı Plo kl mılı Arsınl s Pk dqı h, vs hl Sırlr ËXıg kr mihqı kıl jl bkT m cl gE[%ol g{ nınk dv jl n bhq

%o|T (grmiq) rliq k| Ansır ipqı jl k| Sırlr kı dıh sákır kr idXı[asko kC idno k| pScıq mıqı iZpqı jl n| Bl Apnı Sırlr Bll ¤kır ÉXıg idXı[ankı Aiqm sákır Bl aÁm (grmiq) ¤kır s| ikXı :

ikiqk idvs jb bhr bqıE[Aq smı phÇXo qb AıE[

ija gj Pl mıl ko fır| iqa qn qij bkT pDır|]47]

%ol nınk aÁm ibiDı sgı[ipq ko dıh klXo srbgı[

ikiqk idvs iqh k| pScıql[iZpqı qjl dih SıB Bıql]58]

iqh ko dıh kin SıB rlql[gl ibkT krËXo sq ¤lql[

srb drb jqo Gr bıırı[dXo AiËqiQın ko sKkırı]59]

es qrh hm dKq h| ik mıqı iZpqı jl Apn| jlvn-kıl m| Ek sákırl btl, bh, pËnl A0r Apnl sqın ko ÎXır krn| vıll mı bnn| k| sıQı-sıQı dXılı A0r ijMmdır sıs A0r dıdl kl ijMmdırl ko bhq hl Kbsrql s| inBıq hE es nıSıvın ssır ko Alivdı kh gE[❂

Sıhld Bıe s#Kı isG qQıı Bıe mØlı isG Dmot (p^T 38 kı S0^)

qb Arl isG Sıh khXo, q| Kıls hm imlıe[

E dgo so nih kr|, mlK Aıpno lih ilKıe[

Arlı isG qb vkll Glıxı, sB Kılxı p| so cl AıXı[

nın isG Qo gr| s| vıl, ijn jı AıkXo Sıih svıl[

q, Kıls aÁr dXo, nj mgXo kb iksn| dXo[

qrkn A0 isGn kXı m|l, b}d Agn ko ijm h| Kl[

hmko siqgr nj ilK dlAı, kıls| de Bt isr llAı[

srihd s| 10 iklomltr kl drl pr plr jn k| mkım pr isGo kı slDı mkıblı jn Kın s| hAı[es lVıe m| jn Kın brl qrh j$ml ho gXı qQıı mdın CoVkr Aımo k| bıg m| jı iCpı[isGo n| plCı ikXı qQıı eskı isr DıV s| Alg kr idXı[zınl zın isG k| Ansır :

jın nm ek plr kl jhı drgıih[

jn Kın nıjm hqXo lV k| pQı qhı ih[

jn Kın kl mËX k| bıd srihd kı sırı @ıZ is#K imslo k| ADın Aı gXı[

nıBı nrSı mhırıjı hlrı isG n| Sıhld Bıe s#Kı isG qQıı Bıe mØlı isG kl Xıd m| g{ªırı sıihb kı inmıxı krvıkr jıglr k| }p m| gıv nıjgF kl jmln nım lgıı dl[en Xo©ıAo kl A0lıd Aıj Bl gıv Dmot m| Aıbıd h|[

shıXk söq :

mhın koSı : Bıe kıNh isG nıBı

pQı ¤koSı : zınl zın isG

%ol gr pQı ¤koSı : s rËn isG Bg|

mılvı is#K eiqhıs : ivsıKı isG

is#K nj ikv| bixıAı : söhxı isG slql

gıv Dmot kı háq iliKq eiqhıs : zınl nm isG ❂

grbxl icqnDwrv : 99

Avsw kl vwr : ivcwr ÛXw$Xw

-fl mnjlq k0r*

sl0k m : 1
ivsmd nwd ivsmd vd]
ivsmd jlA ivsmd Bd]
ivsmd }p ivsmd rg]
ivsmd nwg iPrih jq]
ivsmd paxw ivsmd pxl]
ivsmd Agnl Kfih ivfxl]
ivsmd Dwrql ivsmd Kxl]
ivsmd swd lgih prxl]
ivsmd sj0g ivsmd ivj0g]
ivsmd BK ivsmd B0g]
ivsmd isPiq ivsmd swl0h]
ivsmd aJV ivsmd rwh]
ivsmd nV ivsmd dir]
ivsmd dK hwjrw hjir]
viK ivfxw rihAw ivsmd]
nwnk bJxw pr Bwg]1] (p°w 463)

apr0#q sl0k m %l g{ nwnk pwqSwh jl n ¤™iq kl ¤ËXk rcnw k0 AwScXkwrk mwnw h[askl sijq hr clj, jlv, ivámXbwDwk hrwn kr dn vwl kwrnwm0 k0 jwnn vwlw k0e BwªXSwll hl h0gw[

g{ pwqSwh pwvn Prmwn krq h ik (as ¤B kl sMpxw rcnw AdBq h hrwn krn vwll kqhl pdw krn vwll h[) A0r as ivl@x rcnw m Ank hl nwd (rwg, DvinXw) qQw vd (Dwm g{Q) h[Ank jlv qQw jlv0 k Ank Bd h[askl rcnw m bi© k0 cikq kr dn vwl jlv0 k Ank }p qQw rg h[Ank jq n^n hl iPr rh h[Acrj h vwX A0r pwnl[ivámX bwDwk h AQwq hrwn kr dn vwll h Ai^n kl ivicZ iŸXwE[pQvl (Dwrql) qQw Dwrql k cwr0 $wxX0 k jlv0 kl rcnw Bl AwScXjnk h[khl jlv pdwQ0 k ávwd0 m lg hE h[khl jlv0 kw imlwp h (sX0g) h q0 khl ibC0Vw (ivX0g) h[khl BK h AQwq BK kl ÛXwkwlqw h, adr piq k swDn nhl h[khl pdwQ0 kw apB0g h AQwq bhqwXqw s pdwQ0 kw B0g h0 rhw h[khl as ¤B kl áqiq h0 rhl h AQwq khl q0 jlv as prmSvr kl isPq-slwh krn m lg h A0r khl glq mwáq pr Btk rh h A0r khl shl idSw m cl rh h[Xh sb dKkr hrwnl h0ql h[k0e khqw h vh ¤B inkt (pws) h k0e khqw h vh bhq dr h[hrwnl kl bwq h ik k0e as svÛXwpl (kx-kx) m bsn vwlw mwnqw h #X0ik vh (hr pl) jlv0 kl swr-sBwl kr rhw h[%l g{ nwnk dv jl Aiqm pi#q m áp†t krq h ik X sb k0qk dKkr AcMBw h0qw h, qn-mn m Ek JJnwht-sl iCV jwql h; en ¤w™iqk ivámXkwrl k0qk0 k0 AËXq BwªXSwll jlv hl smJ skq h AQwq ijnk Aiq ,c BwªX h, ank0 hl Xh AwScXjnk Kl smJ m Aw

****2/104, jvwhr ngr, jXpr-302004, P0n : 99297-62523***

skq h[

apro#q slok m %l g{ nmk dv jl n as prmSvr k elmhl k0qko kr iváqr s in}pxr ikXr h ik iks ¤kr askl ArScXjnk rcnmE Srlr m Ek isrhn-sl pdr kr dql h[grbxl m Ank áQrmo pr as Akl-prK prmSvr k Ajb k0qko kl sdr AiBÛXi#q he h[likn aNh jmn vmlr AQmq rháXmXl k0qko ko koe Apn Aqmn m prK/ivcr kr hl jmn skqr h prq qBl, jb vh milk Amp hl Xh jmn kl smQrqr b$Sr[XQm grbxl ¤mxr :

koe bJ bJxhrr Aqir ibbk kir]
so bJ Eh ibbk ijs bJmE Amp hir]
(pºr 646)

¤B kl ivámXkrl rcnr m kroVo hl nmd bjq rhq h qQm ArScXcikq krn vmll kmBimXr Ev cirZ h XQm :

koit prlAq h jr k nmd]
koit AKr cilq ibsmd] (pºr 1156)

A0r Esr vh ¤B svklr smQr Ev Anq Srr#q kr milk h jo Ek @xr m kroVo ¤lX (ivnrSr) Ev aËpiÁXr (sjnr) kr dqr h XQm :

koit prla Aopiq inmK mih]
koit gxr qr gxr n jmh] (pºr 1156)

boll, bxl (Amvj) k sdB m c0rsl lrK XoinXo k jlvo kl ivivDr boilXr (Amvj) h; mntX }p m Bl Ank mDrBmhl A0r ke ktBmhl h XQm :

ibrK hiT siB jq ekT]
eik qq eik bolin imT] (pºr 1019)

Xhl nhl Srlr k Adr-bhr cln vmll ¤mxr vmX Bl eSvr kr ArScXjnk Kl h, pxr in«rváQm m Bl ¤mxr vmX kr Ek giq s cln A0r Xhl nhl ess Bl bVr k0qk h *"¤B Bv ibn sis q nK]"* esl qrh pmnl Bl ivámd }p m m0jd h, khl Bmp }p m, khl bP }p m, khl A0s, qo khl bhq dirXr, nidXr, Jrn, khl Jllo Ev bmF }p m jn-Dn kl hmn Ev ivnrSr kr krxr qo khl bmrSr }p m KShrll ¤dmn krn vmlr[

Ai^n }p m Bl khl rojmrr Krnr pkmn m ¤Xog hon vmll m$X j}rq hq A0r khl ivSmr apXog hq A0r khl BXnk }p s qbhl mcrkr sb kC jlmkr Kk kr dn vmll[X eSvr k ivámXkrl k0qko ko dK, sn Ev soc kr hl hrmnl hoql h[esl ¤kr cmro KrixXo k jlv ankl aËpiq k Fg ankr ivivDr Fgo s lln-pmln khl sXog (imlp) kr sK khl ivXog, ibCVn kr gm v Ÿdn snme pVqr h[Xh Bl ArScXjnk k0qk h koe askl rhmq s askl apmr m lln h qo koe ass bmK hokr dK Bog rhr h[Xh sb smJn/ jmn kl ijs vh ¤B Amp soJl b$Srqr h vhl Xh rháX jmn m s@m ho skqr h ANXQm kC Bl smJ m Amn vmlr nhl h[Aq: kBl hm shjqr s bTkr ivcmr krn qo ²dX s Xhl Amvj snme dgl ik hm hr pl as sÇc prqSmh ¤B kr nm-ismrn krnr cmihE[

m: 1]
kdriq ids kdriq sxmE kdriq Ba sK sr{]

kdriq pwqwll Awkasl kdriq srb Awkw{]
kdriq vd prwxw kqbw kdriq srb vlcw{]
kdriq Kwxw pbxw pNhxw kdriq srb ipAw{]
kdriq jwql ijnsl rgl kdriq jlA jhwn]
kdriq nklAw kdriq bdlAw kdriq mwn AiBmwn]
kdriq paxw pwxl bsq{ kdriq Drql Kwk]
sB qrl kdriq q kwid{ krqw pwkl nwe pwk]
nwnk hkm Adir vK vrq qwko qwk]2]
(pMnw 464)

es slok m %wl g{ nwnk pwqSwh jl Prmwn krq h es dSXmwn ssww m jo kC Bl ho rhw h, jo idKwe d rhw h, jo snwe d rhw h sb kC m as pirpxw prmSvr kl AiBªqlX klw h[dSX }p m, AdSX }p m svZ m vh Awp hl m0jd h A0r swrl ¤™iq sMpxw rcnw kl bwgfor asl ¤B prmwËmw k hl hwQ m h[

g{ pwqSwh pwvn Prmwn krq h ik jo kC Bl en AwKo s idKwe d rhw h, sb askl rcl he rcnw h, askl kdrq h A0r jo kC snwe d rhw h Xh Bl askl hl klw h[Xh jo BX (Adb-sËkwr) as prmSvr kl svSwi#qmwn klw kl vjh s sbk ²dXo m h Xh sKo kw Kjwnw h[Xhw es qQX ko áp†t krn kw ¤XËn kr ik BX ks sKo kw Kjwnw ho skqw h? váqq dinXw kw fr (BX) hm kwXr bJidl qQw kÁÛX s ivmK kr kmkwfl bnw dqw h[log #Xw khg? Xh soc hm vhmo-Bmo m fwlql h, kwXr bnwql h grbwxwl qQw Ek eSvr k ivSvws s bmK krql h jbik Ek svSwi#qmwn svklw smQw ¤B kw BX hm glq kwmo s bcwqw h, shl mwg pr cln ko ¤irq krqw h, vhmo-Bmo s m#q krqw h A0r sbs ivSrtw ¤wiÎq hm prmwËmw kl qrh inBX áv}p bnw dqw h[Aq: AËXq AwvSXk h prmwËmw k BX/Adb m rhnw, Xhl sKo kw swr h[pwqwlo A0r AwkwSo m Bl as prmSvr kl kdrq h Xh jo swrw dSXmwn (idKwe d rhw) ssww h vh qrl hl Anpm rcnw h[as pwrb³ prmSvr kw zmn dn vwl sBl Dwm gQo m Awe sMpxw zmn ivcwr sÁw qrl hl klw h[

ivivDw ¤kwr k ÛXjn AQwq smáq jlvo kl Kwn-pln kl swrl swmgl phnn (qn Fkn hq váZ) Awid sb qrl hl kdrq h AQwq ¤ËXk jlv ko Bojn Ev phnwv kl psd, askw ávwd khl Swk, kd ml qo khl jlvo kw Awhwr jlv khl Swkwhwrl qo khl mwswhwrl, khl pÁo Awid s Swrlr Fkn vwl qo khl rSml ilbws khl rËn jiVq phnwv, klmql poSwk, khl swDwrxw qn Fkn mwZ k a¨SX s sql váZ Awid-Awid ÛXvhwr m svZ h mwlk! qrl hl kdrq ivcwr Ev ÛXvhwr }p m kwXSwl h[

mn†X Ev ANX jlv-jNqAo k rg, jwiq, ikám sbm asl kl hl klw h[Aq: jwiqgq eNswno kw ávBwv rhn-shn, ÛXvhwr imlqw-jlqw hl hogw[pSwAo kl nál jlvo k rg Awid sb kdrql hl h, X sb as ¤B kl AwScXjnk rcnw h; es ¤kwr Xh ssww A0r ssww k smáq ¤wxl as prmSvr kl Ajb rcnw h[

jlvo k Adr kl Bwvnw s hon vwl Blwe Ev prwpkwr k kwX Bl qrl hl klw

ªïrï ho rh h[Xhl nhl dinXï m hon vïl iv™q (br kïX) m Bl qrl hl kIï brq rhl h AQwq vh Bl qrl kdrq k qmïSï h[es ¤kïr nkl A0r bdl qrl hl kIï h[khl iksl kï mïn-sMmïn ho rhï h qo khl koe Ahkïr s gáq h X sb qr AïScXjnk k0qk h[

vïX (hvï), pïnl, Ai^n X Bl ¤ï™iqk }p s iv´mïn h AQwq qrl hl kIï h[Xh pQvl (Dïrql) kï ¤sïr (PIïv) A0r imÆl Xh Bl sb qrl hl kdrq h[váqq: imÆl m Anïj, sÑjl, PI, PsI pdï hoql h, X sb qr hl k0qk h[

Aiqm pi#q m g{ pïqSïh pïvn Prmïn krq h ik h AkïI prK vïihg{ jl! sïrl rcnï qrl hl rcl he h, q kdrq (smcl rcnï) kï mïilk h, q hl sïr jgq qmïSï kï sjnkÁï h, sMpxï rcnï kï pïInhïr h; qrl apmï AkQnlX h, sbs pivZ h AQwq qrl bVïe svoÁm Ev pivZqm h[Aq: h ¤B! q pïvn háql vïlï h[h ¤B! q sbko Apn h#m m rKkr sb kl sïr-sBïl kr rhï h A0r svZ AkïIï Aïp hl Aïp m0jd h AQwq svZ qrï hl psïrï h q hl hr kxï m, hr jn m smïXï hAï h[váqq: sbm smïXï hAï hokr Bl q sbs inlp h Xh sb bVï AïScX h[

as prmSvr kl rcnï AdBq h, aprï#q sMpxï slok m esl Bïv kl AiBÛXi#q g{ sïihb jl ªïrï he h[jlv aËpiq k cïr Fg Af ªïrï p@l Aïid jr ªïrï (mn†X, pSï Aïid) pslïn ªïrï pdï hon vïl jlv qQw aqBj-Dïrql pr pdï hon vïl jlv-- js pV, p0Dï Aïid[es Bïv k dSïn %ol g{ goibd isG jl ªïrï ricq bïxol c0pe sïihb m Bl hoq h XQw :

Afj jrj sqj kïnl]
aqBj Kïin bhr ric dïnl]18]
kh PI nïjï ° bTï]
kh ismit BX0 skr ekTï]
sgrl isïsit idKïe AcBv]
Aïid jgïid s}p sXBv]19]

c0pe sïihb kl 18vl Ev 19 paVl m %ol g{ goibd isG jl n as prmSvr k ªïrï ivicZ }p m jlvo kl aËpiq A0r as prmSvr kï ¤s°qïpvk rcnï k ivánïr k bïr m ijŸ ikXï h, khl Ajb k0qk as prmSvr k hl h, vh Xgo k pv s ávX s ¤kïSïvïn h[Aq: vh mïilk Anq, askl rcnï Anq, ask k0qk Bl Anq h; dono hl slok m esl Bïv k dSïn hoq h ik iks ¤kïr g{ pïqSïh as prmËmï kl rcnï ko dKkr ivámïd m Aïkr as sdr }p m J™q kr rh h[

jËQwdwr Avqwr isG n AwátilXw m is#K iv´wQwI pr nsII itÎpxwI krn kI kVI indw kI

%oI Amqsr : 4 mwc : jËQwdwr Avqwr isG, ADX@w, iSwromixw g{ªwrw ¤bDwk kmtI, %oI Amqsr n AwátilXw m 13 vrHIX is#K iv´wQwI s hrjIq isG k swQ Ajnbl hmlwvro ªwrw bs m sPr krq smX nsII itÎpxwI krn A0r jwn s mwr dn kI Dwmkl dn kI kV SwÑdo m indw kI h[

Xhw s ¤s ivzÎq m aNhon khw ik Ajnbl hmlwvro ªwrw is#K iv´wQwI s hrjIq isG k swQw bs m hwQwo pwe krnw qQw askI dsqwr ko qOilXw khnw Aiq indnIX Gtnw h[aNhon khw ik g{ swihb ªwrw bi$SwSw dsqwr is#Ko kI ivI@wxw phcwn kI ¤qIk h jo ank kSwo kI sBwI ko XkInI bnwqI h[aNhon khw ik is#K g{ swihbwn n hmSw hI sv swJIvwlqw kw sdSw idXw h[aNhon khw ik is#K Dwm m iksI k swQw BdBwv nhI ikXw jwqw A0r n hI Dwm, jwiq qQw nsI kw BdBwv ikXw jwqw h[aNhon khw ik is#K ijs dSw m BI gE h, as dSw kI qr#kI qQw KSwhwlI m aNhon mhävpxw Xogdwn fwlw h prq APsos h ik gIq phcwn k kwrxw is#Ko pr nsII hmI ho rh h[

aNhon AwátilXw k ¤Dwn mZI ko ApII kI h ik vo es mwmI m ApnI injI idlcápI lkr sMbiDwq hmlwvro k iKlwP sKq kwXvwhI krn qQw vhw k invwisXo ko is#K Dwm k bwr m iváqwr sihq jwnkwrI d qwik is#Ko pr AwE idn hon vwl hmlo ko rokw jw sk[

iSwromixw kmtI ªwrw is#Ko pr bnwE jwq B¨ ctklo k iv{© s¤Im kot m irt ptISwn dwXr: jËQwdwr Avqwr isG

%oI Amqsr : 8 mwc : is#K g{ªwrw E#t 1925 k ADwIn bnI is#Ko kI isrm0r sáQw iSwromixw g{ªwrw ¤bDwk kmtI, %oI Amqsr ªwrw is#Ko pr bnwE jwq B¨ ctklo k iv{© s¤Im kot m irt ptISwn dwXr kI ge[

Xhw s ¤s ivzÎq m jËQwdwr Avqwr isG, ADX@w, iSwromixw g{ªwrw ¤bDwk kmtI n khw ik iSwromixw kmtI ko vbswet pr is#K sgTno ªwrw is#Ko pr hoq B¨ mjwk sMbDwI iSwkwXq imlI h[aNhon khw ik is#K mwmlo k sMbDw m iSwromixw g{ªwrw ¤bDwk kmtI ªwrw n kvl Bwrq biØk ivSv áqr pr Ahm rol Adw ikXw jw rhw h[aNhon khw ik iSwromixw g{ªwrw kmtI g{ªwro, iSw@wxw sáQwE ijnm, mifkI kIlj, Aápqwl A0r crItbl tát Awq h Awid ko clwn k swQ-swQ is#K mwmlo ko sIJwn k ilE BI gBIr h[aNhon khw ik iSwromixw g{ªwrw ¤bDwk kmtI ªwrw 22-02-2004 ko as smX k kwxIX mZI %oI A{xw Swori ko bI Es En EI k iv{© iliKq iSwkwXq kI ge QI, ijsm bI Es En EI ªwrw

clne ge 'jokIwen' swet k nwm qI 'srdnr jI' joks ŒKIw S} kI ge ijsn is#Ko k ²dXo ko ghrI Ts phcne h[

aNhon khw ik esk Aiqir#q 2005 m ¤iqSw ndI kMXinkSn ªwrw bnwe ge iPØm 'Swbd' k Ek dSX m srdnr pr ÛX^X ikXw gXw, ijsko is#K smdwE ªwrw ivrwDw krq hE iPØm m s es dSX ko htwn kI mwg kI ge, ijs pr ssr bof n iPØm m s is#Ko k bwr m dSwE gE dSX ko htwn k indSw idE[aNhon khw ik mwc 2007 m is#K mlifXw Ef kØcr vwc sgTn ªwrw mwtgw k bk sIr rxjIq prwf kI igrÏqwrI kI mwg kI ge, ijsn is#Ko k bwr ctkIo kI páqk rKI he Qwl[aNhon khw ik is#K ÛXwpwrI ªwrw dwXr iSwkwXq k m¨njr mbe pils s#Swn 295 eifXw pnl kof k ADIn BwvnwAo ko Ts phcwn hq rxjIq prwf ko igrÏqwr ikXw gXw[aNhon Ek A0r adwhrxw dq hE khw ik Bwrq kI sbs bVI mobwel Aiprtr kpnI irlwes kMXinkSn k m$X %l AinI AbwnI pr BI IKn, pils ªwrw is#Ko kI BwvnwAo k swQw iKIvwV krq 'srdwr' nwm k ADIn 'joks AIP dw f' Bjn k iv{© mwmIw dj ikXw gXw, ijs pr sMbiDwq kpnI ªwrw @wmw mwgI ge[aNhon khw ik es ŒKIw qihq iSwromixw g{ªwrw ¤bDwk kmtI ªwrw is#Ko pr bnq B¨ ctkIo k iv{© irt ptISn dwXr kI ge h[

bI bI sI ªwrw dinXw kI mhwn iáZXo m mwe Bwgo kw nwm dj krnw ¤SwsnIX :jËQwdwr Avqwr isG

%l Amqsr : 10 mwc : jËQwdwr Avqwr isG, ADX@w, iSwromixw g{ªwrw ¤bDwk kmtI %l Amqsr n khw h ik ibitSw bIfkwátg kwporSn ªwrw dinXw kI qIn mhwn iáZXo m mwe Bwgo kw nwm dj krnw ¤SwsnIX h[

Xhw s ¤s ivzIq m aNhon khw ik is#K eiqhws m mwe Bwgo kw mhävpxw Xogdwn rhw h[aNhon khw ik %l Andpr swihb k ikI s Bwe mhw isG kI Agvwe m 40 isGo n bdwvw iIKkr dSwm pwqSwh %l g{ goibd isG jI ko d idXw Qw A0r vo ikIw CoVkr wwps Aw gE Qw[aNhon khw ik mwe Bwgo n bdwvw dkr Awn vwI 40 isGo kI swc bdII qQw Kd ank swQw X© k mdwn m Awkr ft gE qQw %l g{ goibd isG jI k Ag-r@wk bn[aNhon khw ik mwe Bwgo n Dwm qQw kOm hq n isP Awpw kbwn ikXw biØk bmK hE is#Ko ko ¤rxw dkr dSwmSw ipqw jI k pws vwips lwXw[aNhon khw ik is#K eiqhws k po m mwe Bwgo jsI ANX ke bhwdr blibXo k nwm Aikq h, ijNhon Apn Dwm ko jwn s bFkr mhÁw dI[aNhon ibitSw bIfkwátg kwporSn ko iáZXo k sMmwn hq clne ge es mihm ko Awg BI jwrI rKn kI ApII kI h[

i¤tr v piÑlSr s idIjIq isG n gØfn AwPst ¤s, g{ªwrw rwmsr swihb, %l Amqsr s Cpvw kr mwIk iSwromixw g{ªwrw ¤bDwk kmtI k ilE kwXwlX, iSwromixw g{ªwrw ¤bDwk kmtI, %l Amqsr s ¤kwiSq ikXw[pkwiSq krn kI iqiQ : 01-04-2016